

Gemeentelijk Rioleringsplan 2013 - 2016

GEMEENTE
HAAKSBERGEN

**KLAAR VOOR
DE TOEKOMST**

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Inhoudsopgave	4
Leeswijzer	5
Samenvatting	6
1 Inleiding tot het nieuwe GRP	8
2 Overzicht van de aanwezige voorzieningen	14
3 Wijze van beheer	16
4 Beleid voor afvalwater, hemelwater, grondwater en oppervlaktewater	28
5 Opgaven voor vervanging en verbetering	38
6 kostentoerekening, vermogensbeheer en rioolheffing	41

Opdrachtgever: Gemeente Haaksbergen
Opsteller: Rob van der Velde
Datum: 25 september 2012
Aan: Karel Frühling
Wouter Assink
Richard Somhorst
Bert Lankheet
Harry Mengers

Voorwoord

Beste lezer,

In dit Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP) kunt u lezen op welke manier de gemeente Haaksbergen de komende jaren de riolering gaat beheren. We kiezen ervoor alleen investeringen te doen die per se nodig zijn. Desondanks moet de huidige rioolheffing van 230 euro omhoog. Dat gaan we doen in twee stappen. Eerst met 70 euro naar 300 euro in 2013. Vervolgens in 2014 met 60 euro naar 360 euro.

Ik realiseer me dat dit voor inwoners en bedrijven, zeker in deze financieel zware tijden, geen leuk bericht is. Daarom verhogen we de rioolheffing niet ineens naar een kostendekkend niveau. Maar de verhoging is onontkoombaar als we ons rioolstelsel in tact willen houden. We gaan geen werkzaamheden uitvoeren als die niet absoluut noodzakelijk zijn. We kijken kritisch naar alle gemeentelijke investeringen, ook in dit geval.

Bijzonder aan dit plan is óók dat we kiezen voor nieuwe technieken. We gaan vooral meer relinen, het voorzien van een rioolbuis van een nieuwe binnenvoering. Zo hoeven we de straat niet op te breken om de buizen te vervangen, maar kunnen we van binnenuit de buis vernieuwen. Minder verkeersoverlast en een kwalitatief sterke oplossing. Zo slaan we twee vliegen in één klap.

Dit GRP is een realistisch plan. Natuurlijk willen we niet onnodig geld uitgeven, maar we willen óók niet dat ons rioolstelsel in verval raakt. Dan zouden we de rekening over enkele jaren dubbel en dwars gepresenteerd krijgen. Het plan dat er nu ligt, is toekomstbestendig en financieel acceptabel. Er is hard gewerkt aan dit plan en ik ben blij dat het er nu ligt. Met de maatregelen in dit plan is Haaksbergen op dit vlak klaar voor de toekomst!

Marcel Diepenmaat

Wethouder Ruimte

Leeswijzer

Hoofdstuk 1 van dit GRP gaat in op de wettelijke basis en de procedure van het plan.

Hoofdstuk 2 geeft een overzicht van de belangrijkste voorzieningen die onder het plan vallen.

Hoofdstuk 3 geeft aan op welke wijze het beheer van de riolering is geregeld. Het gaat onder meer over klachten, verstopte aansluitleidingen, reguliere activiteiten en de organisatie.

Hoofdstuk 4 geeft het beleid voor de gemeentelijke zorgplichten vanuit de wet gemeentelijke watertaken. Concreet wordt aangegeven welk beleid in Haaksbergen geldt. Dit is nieuw ten opzichte van het vorige GRP. Het is onder meer van belang bij nieuwbouwprojecten.

Hoofdstuk 5 kijkt vooruit naar de projecten voor de planperiode.

Hoofdstuk 6 gaat in op de financiële aspecten. Eerst wordt behandeld welke kosten worden toegerekend aan het rioleringsbeheer. Daarna wordt stilgestaan bij het vermogensbeheer. Tot slot volgt de doorrekening naar de benodigde rioolheffing om voldoende geld te hebben voor het dagelijkse beheer en voor de geplande projecten.

Dit GRP is (voor de gemeente Haaksbergen) het eerste zogenaamde verbrede GRP met beleid voor grondwater en hemelwater en een verbrede rioolheffing. Voor gehaaste lezers volstaat het lezen van de leeswijzer en de samenvatting.

Samenvatting

De gemeente Haaksbergen voert het beheer over 146 kilometer vrijvervalriolering in de kernen, 215 kilometer drukriolering in het buitengebied, 30 rioolgemalen, 876 pompunits, 11.000 kolken en enkele bijzondere voorzieningen, zoals wadi's en bergbezinkbassins.

Het hoofddoel is om afvalwater uit de directe leefomgeving te verwijderen ten behoeve van de volksgezondheid. Daarnaast komt riolering de woonbaarheid in de kernen ten goede doordat wateroverlast en stank worden voorkomen. Tot slot is het milieu gediend met goed functionerende riolering.

Het beheer van de riolering in de gemeente Haaksbergen wordt gevoerd conform de wetgeving. Het systeem voldoet aan geldende richtlijnen. Afgelopen jaren is geïnvesteerd in vervanging en verbetering van verouderde riolering. Voor komende jaren wordt de toestand van de objecten in de gaten gehouden en is budget gereserveerd om de kwaliteit op peil te houden.

Inhoudelijke aandachtspunten voor de komende jaren zijn: integrale en doelmatige aanpak van hemel- en grondwater inclusief omgang met extreme buien, doelmatige keuzes bij verouderde riolering en samenwerking met andere gemeenten en het waterschap.

Binnen de gemeentelijke organisatie is een klein team belast met de werkzaamheden voor de riolering. Gedeelten van het werk worden uitbesteed aan gespecialiseerde marktpartijen.

Dit GRP 2013 – 2016 is het eerste verbrede GRP voor de gemeente Haaksbergen, waarbij behalve naar afvalwater ook wordt gekeken naar hemelwater en grondwater. Nieuw is ook dat het oude rioolrecht wordt vervangen door een nieuwe verbrede rioolheffing.

Voor de gemeentelijke zorgplichten op gebied van hemelwater en grondwater is in dit GRP concreet beleid geformuleerd. Dit biedt houvast bij nieuwbouw en bij klachten. Voor nieuwbouw is de eis geformuleerd om een zogeheten veertigmillimeter berging te realiseren, met de optie dit af te kopen, waarbij de gemeente op termijn op een geschikte locatie berging realiseert. Een veertigmillimeter berging is de berging die nodig is om een bui van veertig millimeter op te vangen.

De financiële middelen, die nodig zijn om alle taken van het rioleringsbeheer te kunnen uitvoeren, worden opgebracht door een 100% kostendekkende rioolheffing. In 2012 bedraagt de hoogte van deze heffing € 230,30 voor vrijwel alle huishoudens en de meeste bedrijven in de gemeente Haaksbergen. Voor de toekomst is deze heffing niet toereikend: Afgelopen jaren was het eigenlijk ook al niet toereikend.

In de afgelopen jaren is gewerkt met uitgestelde afschrijving om een negatieve stand van de voorziening te voorkomen. Het is als een bobbel in het vloerkleed die vooruit is geschoven en nu onvermijdelijk leidt tot een hogere rioolheffing. Voor komende jaren wordt gerekend met het toekennen van rente aan het spaarsaldo in de voorziening.

**Waar mogelijk, wordt
direct afgeboekt om rente-
lasten voor de toekomstige
generatie te beperken.**

Voor de komende jaren moet worden gerekend met de oude lasten en met de kosten voor exploitatie van de bestaande riolering en gemalen, de aanzienlijke kosten voor onderhoud van de drukriolering in het buitengebied en de kosten voor rioolrenovatie in de kernen. Dit alles leidt tot de noodzaak de rioolheffing te verhogen.

Er worden beleidswijzigingen doorgevoerd gericht op een doelmatig rioleringsbeheer, om te kunnen volstaan met een minder forse verhoging van de rioolheffing. Het gaat om:

- Verouderde riolen dikwijls relinen in plaats van vervangen.
- Afkoppelen van hemelwater met kleinschalige technieken in de openbare ruimte en maatregelen door de particulieren, in plaats van kostbare grootschalige systemen.
- Lager uurtarief voor eigen personeel door minder overhead toe te rekenen.
- Kosten voor het kwijtscheldingenbeleid niet verdisconteren in de hoogte van de rioolheffing, maar bekostigen vanuit sociale middelen.

Ondanks deze beleidswijzigingen is toch nog een verhoging van de rioolheffing in 2013 en de jaren daarna tot € 360,-- noodzakelijk. Dit tarief is gebaseerd op prijspeil 2012 en moet in de praktijk jaarlijks worden verhoogd met de opgetreden inflatie.

Daarnaast wordt een wijziging van de heffingsmaatstaf doorgevoerd. In de huidige situatie betalen vrijwel alle huishoudens en veel bedrijven hetzelfde bedrag aan rioolheffing. De vraag is of dit eerlijk en wenselijk is, omdat in de praktijk de meeste kosten worden veroorzaakt door uitgestrekt wonen (veel lengte riolering per woning) en door groot wonen (groot dakoppervlak van de woning, veel verharding rondom de woning en groot toe te rekenen gedeelte van de straat). In dit GRP is daarom een alternatieve vorm van de rioolheffing ontwikkeld. Een vorm die leidt tot een meer eerlijke heffing. De gedachte is om de mate van profijt en de mate van kostenveroorzaking in het tarief tot uitdrukking te brengen. Dit wordt vormgegeven door een heffing bestaande uit twee componenten.

De eerste component is de huishoudgrootte. Wie met meer mensen in huis woont, heeft meer profijt van de riolering en betaalt dus meer. De tweede component is de WOZ-waarde van de woning. Woningen met een hoge WOZ-waarde brengen meestal meer meters riolering in de straat met zich mee en leveren een grotere hoeveelheid hemelwater op de riolering en leiden dus tot duurdere riolering. Het is redelijk dat eigenaren van dergelijke woningen meer betalen dan eigenaren van woningen met een lage WOZ-waarde.

Voor bedrijven gaat het bij de twee componenten om drinkwaterverbruik en WOZ-waarde. In totaal blijft de opbrengst van de rioolheffing hetzelfde als bij het oude systeem, alleen de verdeelsleutel is eerlijker wat betreft de mate van profijt en de mate van kostenveroorzaking.

Een consequentie van de keuze voor relinen in plaats van vervanging van verouderde riolen is dat de straat en de woonomgeving niet min of meer automatisch worden vernieuwd op het moment dat de verouderde riolering wordt aangepakt.

Een consequentie van de keuze voor kleinschalig afkoppelen in plaats van grootschalig, is dat in bepaalde omstandigheden inzet wordt gevraagd van particulieren. De gemeente kan in buurten met een gemengd rioolstelsel bepalen dat bij een woning of bedrijf de bodem en de tuin geschikt zijn om op eigen perceel af te koppelen, door lozing op een sloot of infiltratie in de bodem. Dit is afdwingbaar, maar de gemeente komt de aangewezen eigenaren tegemoet door advies en door korting op het eigenarengedeelte van de rioolheffing. Kleinschalig afkoppelen van verhard oppervlak van gemengde rioolstelsels, mede ondersteund door particuliere inzet, is een krachtig middel om de waterverontreiniging door overstorten terug te dringen en om wateroverlast door overbelasting van het rioolstelsel te voorkomen.

Inleiding tot het nieuwe GRP

Kerngedachte van het GRP

Riolering is van groot belang voor de volksgezondheid. Zonder afvoer van afvalwater uit de directe leefomgeving bestaat in dichtbevolkte gebieden een reëel gevaar voor epidemieën. Daarnaast is riolering van belang voor de bewoonbaarheid van de leefomgeving en de bescherming van het milieu. Riolering is daarom een must in stedelijk gebied.

De aanleg en het beheer van riolering is een kostbare aangelegenheid. Reden genoeg om als gemeente een rioleringsplan te willen hebben waarin staat aangegeven:

- Wat de gemeente aan rioleringsvoorzieningen heeft,
- hoe deze worden beheerd, welke voorzieningen binnenkort aan vervanging of renovatie toe zijn,
- welke verbeteringen nog nodig zijn,
- hoeveel dat alles kost en hoe
- deze kosten op de burgers en bedrijven worden verhaald.

Dit is de kerngedachte van het gemeentelijk rioleringsplan ofwel het GRP.

Het rioleringsbeleid van de gemeente wordt door het GRP transparant gemaakt. In het GRP wordt niet alleen gekeken naar het afvalwater, maar ook naar hemelwater en grondwater, een zogenaamd verbreed GRP.

Wettelijke basis

De wettelijke basis voor het GRP wordt gevormd door artikel 4.22 van de Wet milieubeheer.

Artikel 4.22 Wet milieubeheer:

1. De gemeenteraad stelt telkens voor een daarbij vast te stellen periode een gemeentelijk rioleringsplan vast.
2. Het plan bevat ten minste:
 - a. een overzicht van de in de gemeente aanwezige voorzieningen voor de inzameling en het transport van stedelijk afvalwater als bedoeld in artikel 10.33, alsmede de inzameling en verdere verwerking van afvloeiend hemelwater als bedoeld in artikel 3.5 van de Waterwet, en maatregelen teneinde structureel nadelige gevolgen van de grondwaterstand voor de aan de grond gegeven bestemming zoveel mogelijk te voorkomen of te beperken, als bedoeld in artikel 3.6 van laatstgenoemde wet en een aanduiding van het tijdstip waarop die voorzieningen naar verwachting aan vervanging toe zijn;
 - b. een overzicht van de in de door het plan bestreken periode aan te leggen of te vervangen voorzieningen als bedoeld onder a ;
 - c. een overzicht van de wijze waarop de voorzieningen, bedoeld onder a en b , worden of zullen worden beheerd;
 - d. de gevolgen voor het milieu van de aanwezige voorzieningen als bedoeld onder a, en van de in het plan aangekondigde activiteiten;
 - e. een overzicht van de financiële gevolgen van de in het plan aangekondigde activiteiten.
3. Indien in de gemeente een gemeentelijk milieubeleidsplan geldt, houdt de gemeenteraad met dat plan rekening bij de vaststelling van een gemeentelijk rioleringsplan.
4. Onze Minister kan, in overeenstemming met Onze Minister van Verkeer en Waterstaat, aan gemeenten de plicht opleggen tot prestatievergelijking ten aanzien van de uitvoering van de taak, bedoeld in artikel 10.33, alsmede de taken, bedoeld in de artikelen 3.5 en 3.6 van de Waterwet. Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur kunnen regels worden gesteld over de frequentie, inhoud en omvang van de prestatievergelijking.

Geldigheidsduur

De gemeente is vrij om de geldigheidsduur van het GRP te kiezen. Gezien het belang van goed functionerende riolering en gezien de grote financiële bedragen die ermee zijn gemoeid, is het redelijk eens per 4 à 6 jaar een nieuw GRP op te stellen en te bespreken met de gemeenteraad. Langere termijnen zijn onverstandig omdat tussentijds belangrijke wijzigingen kunnen optreden:

- Wijzigingen in de sfeer van nieuwe wetgeving of (Europees) beleid.
- Beschikbaar komen van nieuwe inspectieresultaten die een ander beeld geven van noodzakelijke vervangingen. Idem met opgedane ervaring op diverse vlakken.
- Afwijkingen bij de inkomsten, de uitgaven of het vermogensbeheer, waardoor het financiële plaatje anders wordt.

Na een aantal jaren ontstaat zodoende behoefte aan bijsturing. Voor het onderhavige GRP is gekozen voor de looptijd 2013 – 2016.

Totstandkomingsproces

De Wet milieubeheer geeft de kaders voor betrokkenheid van bestuursorganen bij het opstellen van het GRP.

Artikel 4.23 Wet milieubeheer:

1. Het gemeentelijke rioleringsplan wordt voorbereid door burgemeester en wethouders. Zij betrekken bij de voorbereiding van het plan in elk geval:
 - a. gedeputeerde staten,
 - b. de beheerders van de zuiveringstechnische werken waarnaar het ingezamelde afvalwater wordt getransporteerd, en
 - c. de beheerders van de oppervlaktewateren waarop het ingezamelde water wordt geloosd.
2. Zodra het plan is vastgesteld, doen burgemeester en wethouders hiervan mededeling door toezending van het plan aan de in het eerste lid, onder a tot en met c, genoemde instanties, en Onze Minister.
3. Burgemeester en wethouders maken de vaststelling bekend in één of meer dag- of nieuwsbladen die in de gemeente verspreid worden. Hierbij geven zij aan op welke wijze kennis kan worden gekregen van de inhoud van het plan.

De start van het proces om het GRP op te stellen lag in 2010, het zwaartepunt in 2012.

Het concept GRP versie 27 april 2012 is toegezonden aan beide waterschappen met verzoek om een reactie.

Documenten bij dit GRP

De tekst van het GRP is bewust compact gehouden om de leesbaarheid te bevorderen. Lezers die meer achtergrondinformatie wensen, kunnen dit vinden in de documenten die staan vermeld in bijgaand overzicht. Eerst worden enkele relevante landelijke documenten genoemd, daarna documenten die specifiek inzoomen op de situatie in Haaksbergen.

Documenten bij dit GRP

Documenten met algemene achtergrondinformatie bij het GRP. Lezing is de moeite waard voor wie meer wil weten van rioleringsbeheer, recente landelijke ontwikkelingen en te maken beleidskeuzes.

1. VNG brochure “Van rioleringszaak naar gemeentelijke watertaak, de wet gemeentelijke watertaken toegelicht”.
2. Het “model kostenonderbouwing rioolheffing” van de VNG inclusief bijbehorende notitie.
3. RIONED leidraad module A1050 “GRP: Planvorming gemeentelijke watertaken”.
4. RIONED leidraad module D1200 “Rioolheffing”.
5. RIONED leidraad module D1300 “Toerekening en dekking van kosten”.
6. RIONED leidraad module D2000 “Personele aspecten van de gemeentelijke watertaken”.
7. Commissie BBV “Notitie riolering – herziene versie 2009”.
8. Commissie BBV en RIONED – brochure over investeringen, rente en BTW.

Documenten met locatiespecifiek basismateriaal voor het onderhavige GRP. Deze documenten zijn aanwezig bij de technische dienst van de gemeente.

1. Waterplan Haaksbergen – 2004 – TAUW.
2. Basisrioleringsplan – 2005 – Oranjewoud.
3. Kikker uitdraai – 2011 – RioDesk.
4. Optimalisatie grondwatermeetnet – 2008 – Wareco.
5. Regenwaterstructuur Haaksbergen – 2009 – Roelofs.
6. Benchmark rapportage Haaksbergen – 2010 – Stichting RIONED.

Terugblik op het vorige GRP

Voorafgaand aan dit GRP was er het vorige GRP met ongeveer dezelfde doelstelling. In bijgaand overzicht een terugblik op enkele punten van het vorige GRP. Belangrijkste leerpunt is om de financiën beter op orde te krijgen.

Evaluatie GRP 2005 – 2013

- Het vorige GRP was van de tijd vòòr de Wet gemeentelijke watertaken. Er was destijds nog geen sprake van gemeentelijke zorgplichten voor hemelwater en grondwater. Het nieuwe GRP is dus breder dan het vorige. Verder was de rioolheffing destijds een retributie en thans een belasting.
- De kwaliteit van de riolering was destijds niet goed in beeld. Er waren weinig inspecties uitgevoerd. Gezien de overwegend jonge leeftijd van de riolering leek dit geen groot bezwaar. Inmiddels is de riolering gemiddeld ouder geworden en komt voor meer riolen de periode van extra onderhoud in zicht. Daarnaast is afgelopen jaren gebleken dat ook jonge riolen soms onverwacht snel achteruit gaan in kwaliteit. Het uitvoeren van inspecties is van groot belang voor een goed beheer van de riolering en een inschatting van de benodigde middelen voor komende jaren. Afgelopen jaren zijn in Haaksbergen in ongeveer 25% van de riolen inspecties uitgevoerd waardoor voor het onderhavige GRP de planning van de vervanging of relining niet alleen wordt gebaseerd op leeftijd, maar ook op inzicht in de toestand van het stelsel.
- Aanleg van riolering in het buitengebied was een punt waaraan destijds veel geld was uitgegeven. Momenteel is voor deze drukriolering beheer en vervanging actueel. Het blijkt dat de riolering in het buitengebied veel beheerkosten veroorzaakt. Er komen veel pompstoringen voor, mede doordat (illegaal) hemelwater wordt geloosd.
- De basisinspanning voor de riooloverstorten was destijds bijna afgerond. Daarna zou de aandacht uitgaan naar het monitoren van het feitelijke overstorten. Dat is thans in de aanlegfase.
- Verbetering van de afvoer naar de RWZI door aanleg van een ringleiding was destijds een belangrijk verbeterpunt. De leiding is thans deels aangelegd en wordt naar verwachting in 2013 afgerond.
- Aanleg bergbezinkbassin Buurse stond gepland als verbeteringsmaatregel. In 2008 is dit bassin opgeleverd. Dit voorbeeld toont de bedoeling en de kracht van een GRP. Voor bergbezinkbassin Buurse stond in het GRP in § 4.6 en § 5.2 een geraamd bedrag van € 372.000,-- inclusief BTW. Uiteindelijk is de rioolheffing doorgerekend uitgaande van bijlage 3 met € 330.761,-- inclusief BTW. Het bassin is gerealiseerd voor € 489.176,-- exclusief BTW. De forse meerkosten zijn ontstaan door aanpassingen aan het ontwerp vanwege bezwaren van omwonenden en vanwege extra eisen voor de waterkwaliteit van de Buurserbeek. Het waterschap heeft een bijdrage geleverd van € 147.365,--.

-
- Een belangrijk doel van een GRP is het sturen en beheersen van de hoogte van de rioolheffing. In het vorige GRP wordt gesproken over € 147,47 voor 2005 en een jaarlijkse verhoging met € 12,--. Het GRP was niet geheel duidelijk of de jaarlijkse inflatie er nog bovenop moest of niet. De praktijk is geweest dat de heffing jaarlijks is verhoogd met ongeveer 12 euro tot een bedrag van € 230,-- in 2012. De inflatie sinds 2005 tot 2012 is 12%. Eigenlijk had de heffing in 2012 zoveel hoger moeten zijn, dus bijna € 260,--. De kracht van het GRP is dat het zorgt voor onderbouwing van de rioolheffing. Een leerpunt voor het nieuwe GRP is om explicieter aan te geven hoe de optredende inflatie moet worden verwerkt in de hoogte van de heffing.
 - In § 4.5 van het vorige GRP wordt bij de bespreking van de vervangingsopgave geadviseerd om alvast geld te gaan reserveren, omdat eerstkomende jaren weinig geld nodig is voor rioolvervangings maar vanaf 2020 aanmerkelijk meer. Genoemd advies stond niet expliciet bij de aanbevelingen. Achteraf blijkt dat het reserveren niet heeft plaatsgevonden. Wel is enkele malen gekozen een uitgave voor rioolvervangings niet te activeren maar direct ten laste te brengen van de exploitatie. Dat is een goede keuze om rentelasten voor de toekomst te beperken. De combinatie van deze beide afwijkingen levert een verbeterpunt op voor het nieuwe GRP, namelijk het formuleren van duidelijke uitgangspunten voor het vermogensbeheer.

Overzicht van de aanwezige voorzieningen

Goed beheer begint met weten wat je hebt. In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de voorzieningen die gemeente Haaksbergen in eigendom en beheer heeft om invulling te geven aan de zorgplichten voor afvalwater, hemelwater en grondwater.

Opbouw van het rioolstelsel en aanverwante zaken

De belangrijkste functie van de riolering is om afvalwater in te zamelen en te transporteren naar de Rioolwaterzuiveringsinstallatie (RWZI). Hiertoe is in de bebouwde kom in elke straat riolering gelegd, bestaande uit een buis onder afschot die het afvalwater onder vrijerval afvoert naar een rioolgemaal, dat het oppompt naar een volgend stelsel of rechtstreeks afvoert naar de RWZI. In het buitengebied is zogenaamde drukriolering aangelegd, bestaande uit vele pompunits en persleidingen.

Bijgaande tabel geeft een overzicht van de belangrijkste aanwezige voorzieningen. Voor gedetailleerde informatie over deze voorzieningen wordt verwezen naar het beheersysteem voor de riolering van de gemeente Haaksbergen en naar diverse basisrioleringsplannen, dat zijn rapporten met bijbehorende hydraulische berekeningen van deelgebieden van het stelsel. De RWZI en de grotere vijvers en waterlopen zijn in beheer bij de waterschappen.

Type object:	Aantal:	Opmerkingen:
Gemengde hoofdriolering	93 km	
Gescheiden stelsel hoofdriolering	43 km	Dit is DWA + RWA opgeteld
Verbeterd gescheiden stelsel hoofdriolering	10 km	Dit is DWA + RWA opgeteld
Inspectieputten	3091	
Kolken	11000	
Pompunits drukriolering buitengebied	876	
Drukriolering buitengebied	215 km	
Rioolgemalen	30	
Persleidingen	4 km	
Drainage	25 km	Nog niet alles is in beeld
IT riolen	6 km	
Wadi's	5	
Infiltratievoorzieningen zoals kratten	5	
Bergbezinkbassins	5	
Externe overstorten	40	
Interne overstorten, stuwputten, wervelventielen, etc.	47	
Duikers in stad en buitengebied	28	
Sloten en greppels in buitengebied	250 km	
Aansluitleidingen woningen en bedrijven	10391	

Wijze van beheer

Gemeente Haaksbergen draagt verantwoordelijkheid voor goed beheer van de riolering en overige daarbij behorende voorzieningen. In dit hoofdstuk wordt verantwoording afgelegd over de wijze van beheer. Waar nodig staan verbeterpunten vermeld.

Gegevensbeheer

Correcte gegevens van de te beheren objecten vormen de basis voor goed beheer. In de gemeente Haaksbergen zijn alle object-gegevens opgenomen in computersystemen. Het bijhouden van de gegevens en het inspelen op nieuwe ontwikkelingen vraagt blijvende aandacht. Momenteel wordt op meerdere fronten gewerkt aan betere ontsluiting van gegevens, passend bij recente landelijke ontwikkelingen, zie bijgaand overzicht.

De gemeente Haaksbergen maakt voor het gegevensbeheer gebruik van het pakket MI2-riolering van Arcadis. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van de volgende systemen:

- Kikker, o.a. voor analyseren van problemen.
- Een access systeem voor de technische data van het drukriool o.a. documentdatabase (in ontwikkeling), voor het centraal raadplegen van archiefmateriaal zoals ontwerptekeningen en revisie. Data zijn in 2011 volledig gedigitaliseerd
- Telemetriesysteem H2GO incl. module onderhoudsmanagement van I-Real (nieuw) en Teldas van Datawatt (oud).
- WION-module van Arcadis, voor aansluiting bij klic-online van het kadaster in het kader van de WION (wet informatie-uitwisseling ondergrondse netwerken).

De migratie van het huidige pakket MI2-riolering naar de volledig nieuwe versie XEIZ, gebaseerd op een ruimtelijke database, staat al enkele jaren op de agenda. Het is mogelijk om als bezuiniging de migratie naar XEIZ te laten vervallen en Kikker te gebruiken voor het complete rioolbeheer.

Aandachtspunten voor de komende jaren zijn:

- De vervanging van de GBKN door de objectgerichte BGT (Basisregistratie Grootchalige Topografie), afronding gepland in 2015, en de raakvlakken hierbij met ons gegevensbeheer.
- Implementatie van het meetbestek “uniforme inwinning van kabels en leidingen” van het KLO, en het digitaal leveren van revisie en de voorwaarden hierbij.
- Realisatie van een directe koppeling van de WION-module met onze data.
- Het efficiënter ontsluiten van, door ons aangevraagde, graafmeldingen binnen onze organisatie, door bijvoorbeeld het vectoriseren van de gegevens.
- Het efficiënter ontsluiten van data zoals rioolkaarten, huisaansluitingen en graafmeldingen middels mobiele toepassingen.
- Meer continuïteit en waarborging in de verwerking van wijzigingen, de WION brengt de verplichting met zich mee dat de ligging van hoofdleidingen, 20 dagen voordat deze worden gelegd, moet zijn doorgegeven aan het Kadaster.
- Diverse data-aanpassingen om hydraulische berekeningen beter mogelijk te maken.
- Vastleggen inblaaslokaties H2S in het beheersysteem.
- Alle duikers inbrengen in beheersysteem. In 2010 is een start gemaakt met het gefaseerd in kaart brengen en digitaliseren.

A woman with blonde hair and bangs, wearing a red long-sleeved shirt and blue jeans, is crouching under a kitchen sink. She is holding a black mobile phone to her ear with her left hand and squeezing a large yellow sponge with her right hand over a white plastic bucket. Water is dripping from the sponge into the bucket. The background shows the underside of the kitchen sink and some plumbing fixtures.

**De gemeente doet zelf
niet aan ontstoppingswerk
in aansluitleidingen.**

Verwerking van meldingen door burgers en bedrijven

Meldingen van burgers en bedrijven zijn een belangrijke reden om in actie te komen. Soms kan het probleem door de gemeente worden verholpen, zoals bijvoorbeeld een verstopte kolk. Een andere keer moet de melder zelf in actie komen, bijvoorbeeld bij een lekkende kelder. Ook in het laatste geval moet de gemeente de melding respectvol afhandelen. Zorgvuldige registratie van meldingen heeft als bijkomend voordeel dat op termijn bepaalde tendensen of lijnen zichtbaar worden die van belang zijn voor inzicht in het functioneren van de riolering.

Meldingen komen momenteel binnen bij de gemeentewerf en worden verwerkt met ondersteuning van een meldingensysteem. Binnen het Twents Waternet is onderzoek gedaan naar een waterloket. Dit is geen fysiek loket, maar een werkwijze waarbij de meeste vragen worden afgehandeld in de front-office, waarbij bellers eventueel worden doorgeschakeld naar een andere instantie en waarbij complexe vragen worden doorgestuurd naar de back-office. De huidige werkwijze bij de gemeente Haaksbergen lijkt hier al op. Komende planperiode wordt bekeken of de gedachte van het waterloket nog verder moet worden uitgewerkt voor de gemeente Haaksbergen.

Aansluitleidingen

Woningen en overige panden zijn op de riolering aangesloten met aansluitleidingen. Het eigendom van deze leidingen is per gemeente verschillend geregeld, evenals de spelregels in geval van verstopping. In de gemeente Haaksbergen zijn de aansluitleidingen in principe in eigendom bij de woningeigenaar tot aan het ontstoppingsstuk of de controleput op of nabij de erf-grens. De gemeente is eigenaar van het gedeelte vanaf het ontstoppingsstuk tot aan de aansluiting op de hoofdriolering. Nieuwe aansluitingen moeten worden aangevraagd bij de gemeente. De kosten worden in rekening gebracht bij de aanvrager. Het gaat om een forfaitair bedrag van € 1500 voor woningen en € 2000 voor bedrijven per aansluiting.

Deze nieuwe werkwijze vervangt het oude systeem waarbij met werkelijk gemaakte kosten wordt gerekend, hetgeen in de praktijk leidt tot extra administratie en soms discussies. De verandering is budgetneutraal.

Bij verstopping is de spelregel dat de eigenaar en/of bewoner verantwoordelijk is voor het gedeelte van de aansluitleiding vanaf de woning tot aan het ontstoppingsstuk. Het resterende gedeelte tot aan de hoofdriolering valt onder verantwoordelijkheid van de gemeente. Een door de eigenaar of bewoner ingeschakeld ontstoppingsbedrijf dient eerst het ontstoppingsstuk vrij te graven en vast te stellen in welk gedeelte de verstopping zit. De rekening gaat naar degene die voor het betreffende gedeelte verantwoordelijk is. De gemeente doet zelf niet aan ontstoppingswerk in aansluitleidingen.

Kolken

Kolken vormen een essentieel element van de riolering. Op deze plekken kan straatwater in de riolering stromen. Meestromend straatvuil bezinkt grotendeels in de bak van de kolk. Deze moet regelmatig worden leeggezogen. De gemeente Haaksbergen liet alle kolken eenmaal per jaar zuigen. Daarenboven wordt werk gemaakt van meldingen van verstopte kolken. Voor de nieuwe planperiode wordt gestreefd naar tweemaal per jaar kolken zuigen. Hiermee wordt naar verwachting het aantal verstoppingen verminderd, evenals de vervuiling van de hoofdriolering.

De verandering is een verbetering voor het functioneren van de riolering en een verbetering voor de burgers omdat minder verstoppingen zullen optreden. De verandering is budgetneutraal omdat kolken reinigen in een doorgaande programmering weinig kost, terwijl het apart uitrijden voor een klacht veel meer kost en ook het verwijderen van vuil uit het riool veel meer kost. Het slimste is om het regelmatig te verwijderen uit de kolken. Het kolken zuigen wordt in de gemeente Haaksbergen uitbesteed aan marktpartijen die tevens zorg dragen voor afvoer en verwerking van het slib.

Reinigen van de riolering

Riolen raken in de loop der jaren vervuild. Dit speelt in Nederland sterk door het geringe afschot van onze riolen en soms door zonken ten gevolge van verzakking bij slappe bodems. Riolen moeten daarom af en toe worden gereinigd. In Haaksbergen volstaat eenmaal per 10 jaar doordat de meeste riolen onder voldoende afschot liggen. Het reinigen wordt in de gemeente Haaksbergen uitbesteed aan marktpartijen die tevens zorgen voor afvoer en verwerking van het slib.

Inspecteren van de riolering

Riolen verouderen in de loop der jaren. Het is vooraf nauwelijks te voorspellen hoe lang een riool zal kunnen functioneren. Dit is onder meer afhankelijk van de kwaliteit van de buis, de zorgvuldigheid van de aanleg en de aard van het geloosde afvalwater. Daarnaast is van grote invloed of er op het riool wordt geloosd vanuit een persleiding. In Haaksbergen wordt van de vrijvervalriolering sinds enkele jaren 10% per jaar geïnspecteerd, 5% op programmatische basis en 5% op basis van indicaties of projecten.

Diverse steden in Nederland kennen gemetselde riolen van circa 100 jaar oud die nog goed functioneren. Daarentegen kennen riolen uit de tijd van de wederopbouw na de 2de wereldoorlog veelal matige verbindingen op de voegen waardoor zandinloop optreedt en het wegdek kan verzakken. Dergelijke riolen gaan veelal niet langer mee dan 50 jaar. Riolering in slappe bodems kampt met het probleem van extreme zetting. Dit leidt tot verbindingen die afbreken en tot stagnerende afvoer en rottend water, hetgeen de levensduur verkort tot enkele tientallen jaren. In extreme gevallen gaat een riool nog korter mee. In Haaksbergen is het in 2000 aangelegde riool in de Bouwstraat alweer vervangen in 2010 omdat het riool zwaar was aangetast ten gevolge van een lozing vanuit de drukriolering.

Gespecialiseerde bedrijven hebben rijdende camera's ontwikkeld waarmee de toestand van een riool kan worden bekeken. Het riool wordt meter voor meter beoordeeld op een groot aantal aspecten en krijgt een grote lijst met rapportcijfers. Dergelijke inspecties worden uitgevoerd in alle riolen, het vaakst in oude riolen en/of riolen die eerder al matig scoorden. De resultaten kunnen aanleiding geven om reparaties uit te voeren of om het betreffende riool te programmeren voor relining of vervanging.

Bij het inspecteren van riolen wordt naar diverse toestandsaspecten gekeken. Al deze aspecten leiden tot afzonderlijke beoordelingen, steeds op de plek waar een afwijking wordt aangetroffen. Het totaalplaatje kan aanleiding geven tot gewenste reparaties aan het riool. Soms zal echter spoedige vervanging nodig zijn omdat het riool ernstige tekortkomingen vertoont die niet meer te repareren zijn. De inspectieresultaten worden ook gebruikt om de restlevensduur van het betreffende riool in te schatten.

Beheer gemalen en persleidingen

Rioolgemalen vormen een essentieel onderdeel van de riolering, vergelijkbaar met het hart van het menselijk lichaam. Het ingezamelde afvalwater loopt via de riolen, die onder afschot liggen, vanzelf naar het laagste punt. De rioolgemalen pompen vanuit de diepste punten van het rioelstelsel het water omhoog naar een volgend deelgebied of de zuivering. Aan de drukzijde van het gemaal zit een persleiding. Soms een korte waarmee het afvalwater wordt geloosd in het aansluitende volgende stelsel, soms een kilometers lange persleiding waarmee het afvalwater wordt getransporteerd naar de zuivering.

Onverhoopt disfunctioneren van rioolgemalen leidt ertoe dat het stelsel zich geheel vult en na enkele uren via de overstorten ongezuiverd afvalwater loost op het oppervlaktewater. Dit kan leiden tot aanmerkelijke overlast en vissterfte. Gemalen dienen daarom voortdurend in goede staat te verkeren.

In de gemeente Haaksbergen worden de rioolgemalen onderhouden door een eigen ploeg. Complexe werkzaamheden worden uitbesteed aan een gespecialiseerde marktpartij. De gemalen zijn opgenomen in het beheersysteem van de gemeente. Verder zijn ze voorzien van zogeheten telemetrie, zodat een deel van het beheer op afstand kan plaatsvinden en ook nog eens 24 uur per dag. Hierbij gaat het overigens om de grote rioolgemalen, niet om de drukriolering in het buitengebied.

Naast zogenaamd dagelijks onderhoud hebben de gemalen periodiek groot onderhoud nodig, waarbij de pompen en elektrische aansturing worden gerenoveerd. In Haaksbergen is dit voor meerdere gemalen op korte termijn noodzakelijk.

Het eindgemaal in de kern Buurse is in eigendom en beheer bij waterschap Rijn en IJssel. Dit geldt ook voor de bijbehorende persleiding richting de kern Haaksbergen. Voor het eindgemaal bij de kern Sint Isidorushoeve geldt een vergelijkbare situatie, maar dan met waterschap Regge en Dinkel.

Met rooktechniek wordt een foutieve aansluiting opgespoord, omdat dit leidt tot overbelasting van de drukriolering.

Riolering buitengebied

In de jaren tachtig van de vorige eeuw en rond de eeuwwisseling is op grote schaal riolering aangelegd in het buitengebied in Nederland. Leidend motief was de ontoelaatbaarheid van een vrijwel ongezuiverde lozing. Daarnaast speelde het comfort van de rioolaansluiting een rol in de besluitvorming. In de gemeente Haaksbergen is de riolering in het buitengebied in twee fases aangelegd. De eerste fase was rond 1984, waarbij circa 200 woningen werden aangesloten met behulp van 150 pompputten en 20 kilometer persleiding. De tweede fase was rond 2004, toen aanvullend circa 900 woningen werden aangesloten met behulp van 725 pompputten en 200 kilometer persleiding.

De pompputten worden jaarlijks geïnspecteerd en gereinigd. Daaruit volgt een rapportage met noodzakelijke reparaties en verwachtingen voor de komende jaren wat betreft noodzakelijke vervanging. Als een gemaal in storing valt, dan wordt dat zichtbaar door een rode lamp. Melding daarvan geschiedt

meestal door de bewoners die anders hun afvalwater niet kwijt. Een storingsmelding leidt tot directe actie. De eigen storingsdienst heeft reinigingsapparatuur en reserveonderdelen bij zich en is bekwaam om dit ter plekke te herstellen.

In de planperiode van dit GRP zal voor het eerst aandacht worden geschonken aan de toestand van de ruim 200 kilometer persleiding van de riolering buitengebied. De afgelopen jaren heeft de drukriolering in de gemeente Haaksbergen problemen met zich mee gebracht die tot veel kosten hebben geleid. Het betreft de injectiepunten en storingen.

De persleidingen van de drukriolering in het buitengebied lozen op enkele punten in het vrijvervalstelsel. Op deze plekken komt H₂S (waterstofsulfide) vrij, dat door langdurig verblijf van het afvalwater in de persleiding is ontstaan. Het leidt tot stankoverlast en tot aantasting van beton. De indruk bestaat dat de extreem snelle aantasting van het riool in de Bouwstraat hierdoor is veroorzaakt.

De pompputten van de drukriolering vallen dikwijls in storing. Het lijkt erop dat bij de aanleg niet de beste materialen zijn toegepast, maar dat gebruik is gemaakt van wat minimaal vereist was. Nu blijkt dat betere kwaliteit wenselijk was geweest. Dit leidt ertoe dat sommige onderdelen sneller dan verwacht moeten worden vervangen.

Storingen in de drukriolering treden dikwijls op in tijden met veel neerslag. Dit geeft de indruk dat hemelwater wordt geloosd. Het systeem is daar niet op berekend. Drukriolering is alleen bedoeld voor het lozen van huishoudelijk afvalwater, niet voor mest, hemelwater, grondwater of oppervlaktewater. Komende jaren is actie nodig om illegale lozing tegen te gaan. Soms denken mensen dat het wel meevalt, maar illegale lozingen leiden snel tot overbelasting. Soms bij de betreffende lozer, maar soms ook verderop in het systeem.

Riooloverstorten

Afgelopen jaren is door waterschappen aangedrongen op sanering van riooloverstorten. Soms door volledige sluiting, soms door afkoppelen van verhard oppervlak van de riolering, soms door grote bergbezinkbassins. Dit wordt de basisinspanning genoemd. In de gemeente Haaksbergen is dit proces voltooid. Er zijn geen aanwijzingen dat de resterende overstorten een groot probleem vormen. Wel blijft staan dat het water uit de overstorten verontreinigd en verdacht is en dat verdere sanering aanbeveling verdient.

In Bijlage 2 van dit GRP staan alle riooloverstorten van gemeente Haaksbergen opgenomen.

Naast gemengde stelsels bestaan andere stelseltypen, zoals gescheiden of verbeterd gescheiden. Laatstgenoemde kennen ook overstorten, maar dan zonder noemenswaardige problemen voor het oppervlaktewater.

De overstorten van het gemengde rioolstelsel worden jaarlijks geïnspecteerd en eventueel gereinigd. Het reinigen heeft betrekking op het riool nabij de overstortmuur, op de put zelf, op de leiding naar het oppervlaktewater en op de oevers nabij het lozingspunt. Bijzonderheden worden genoteerd in een logboek. Bij meldingen na overstortingen wordt direct ter plekke geïnspecteerd en gereinigd. Recent is meetapparatuur geïnstalleerd waarmee overstortingen worden geregistreerd. De bedoeling is dat de rapportage hiervan wordt voorzien van een inhoudelijke analyse en jaarlijks besproken met de waterschappen.

Riolering is in de eerste plaats bedoeld voor inzameling en transport van afvalwater. In de vorige eeuw is de praktijk ontstaan dat overtollig hemelwater met dezelfde riolering wordt ingezameld en getransporteerd. Dit betreft het zogenoemde gemengde rioolstelsel. Het brengt in feite al het water waar je vanaf wilt naar de stadsrand. In de loop van de vorige eeuw werden aan de stadsranden zuiveringen gebouwd omdat de lozing vanuit de steden ontoelaatbaar werd voor de kwaliteit van het oppervlaktewater. De waterkwaliteit is daarna sterk verbeterd. De sanering van bedrijfslozingen is ook van grote invloed geweest op de waterkwaliteit. Het zuiveringsproces is gebaat bij een vrij constante aanvoer van afvalwater en niet bestand tegen de piek van al het hemelwater. Om die reden wordt er naast het echte afvalwater slechts een beperkte hoeveelheid extra water vanuit de riolering naar de zuivering geleid. Dit wordt de pompovertcapaciteit genoemd. De rest wordt tijdelijk geborgen in de riolering. Dit wordt de berging genoemd. Maar bij zware buien of langdurige neerslag schiet deze bergingscapaciteit tekort en raakt het stelsel geheel gevuld. Om overlast te voorkomen zijn overstorten aangebracht in speciale putten. Deze lozen dan verdund doch ongezuiverd afvalwater op het oppervlaktewater. Het resulteert in stank en visuele overlast, een verminderde waterkwaliteit met soms vissterte, verarming van ecosystemen en dikwijls verontreinigde baggerspecie. Riooloverstorten zijn aldus een noodzakelijk kwaad vanuit een historisch gegroeide situatie.

Hemelwateruitlaten

Hemelwater wordt dikwijls rechtstreeks geloosd op oppervlaktewater. Dat kan op kleine schaal met een pijpje op eigen terrein of op grotere schaal met een gescheiden rioolstelsel met hemelwateruitlaten. De kwaliteit van het water dat vanuit hemelwateruitlaten wordt geloosd op oppervlaktewater is wel eens onderwerp van discussie geweest tussen waterbeheerders en gemeenten, maar wordt door de wetgever als onverdacht beschouwd, tenzij de waterbeheerder aantoont dat er een probleem is of een bijzondere situatie. De hemelwateruitlaten in de gemeente Haaksbergen vormen, voor zover bekend, geen probleem.

Samenwerking met aanpalende gemeentelijke vakgebieden

Rioleringsbeheer is een eigen vakgebied, maar geen volstrekt sectorale aangelegenheid. Op diverse punten bestaan raakvlakken met andere afdelingen binnen de gemeentelijke organisatie. In het overzicht staan de belangrijkste verwoord.

Relaties van rioleringsbeheer met aanpalende gemeentelijke vakgebieden:

- **Wegbeheer**

Riolering, kolken en aansluitleidingen liggen in en onder de weg. Werkzaamheden aan de één beïnvloeden de ander.

- **Inrichting openbare ruimte**

Hemelwaterafvoer wordt sterk beïnvloed door de inrichting van de openbare ruimte. Vooral bij extreme buien speelt het spel

van hoog en laag een cruciale rol, het vormt het verschil tussen gereguleerde afvoer of overlast.

- **Schoonhouden openbare ruimte**

Straatvegen en kolken zuigen hebben met elkaar te maken. Een schonere straat leidt tot minder vuil in de kolken. Maar kolken zuigen is goedkoper dan straatvegen, dus de relatie is beperkt.

- **Beheer gemeentelijke waterlopen**

Grotere vijvers en beken zijn in beheer bij de waterschappen. De gemeente beheert veel sloten in het buitengebied. Deze horen vooral bij de weg en bij het naastgelegen perceel.

- **Ontwikkelingsprojecten (woningbouw en herstructurering)**

Deze projecten vormen een kans om de gemeentelijke zorgplichten ten aanzien van afvalwater, hemelwater en grondwater in één keer goed in te vullen. Soms sluit je aan om het naastliggende bestaande systeem, soms kies je voor iets nieuws dat optimaal past in de nieuwe situatie.

- **Omgevingsvergunningen**

Wateraspecten vormen onderdeel van de vergunning.

- **Opsporen foutieve aansluitingen en handhavend optreden.**

Foutieve aansluitingen zijn een lastig punt binnen het rioleringsbeheer. Bij het opsporen en herstellen treedt je in het domein van de particulier.

- **Gemeentelijk vastgoedbeheer i.v.m. gemaalbehuizingen**

Grotere rioolgemalen zijn geplaatst in speciale behuizingen. Daarnaast hebben kleinere pompen vaak schakelkasten.

- **Duurzaamheid en milieubeleid**

Keuzes inzake beleid en beheer van riolering hebben effecten in termen van duurzaamheid en milieu.

- **Financiën en belasting**

Rioleringsbeheer kost geld. Dit punt wordt verderop in dit GRP uitgewerkt.

Samenwerking met de waterbeheerders

De gemeentelijke zorgplicht voor afvalwater, hemelwater en grondwateroverlast heeft meerdere raakvlakken met de taken van de waterbeheerders. Samenwerking is daarom van groot belang en zelfs verwoord in de Waterwet. In het overzicht staan de meest relevante aspecten van samenwerken met de waterschappen.

Artikel 3.8 Waterwet:

Waterschappen en gemeenten dragen zorg voor de met het oog op een doelmatig en samenhangend waterbeheer benodigde afstemming van taken en bevoegdheden waaronder het zelfstandige beheer van inname, inzameling en zuivering van afvalwater.

Een bijzondere rol wordt vervuld door het Twents Waternet. Dit is een netwerkorganisatie waarin medewerkers van de Twentse gemeenten en waterschap Regge en Dinkel kennis en ervaring delen op gebied van riolering en waterbeheer. Met enige regelmaat wordt bijeenkomsten georganiseerd waar ervaring rond een bepaald onderwerp worden gedeeld. Daarnaast wordt in zogenaamde werkplaatsen intensief gezocht naar oplossingen voor problemen waar meerdere partners tegenaan lopen.

Het Twents Waternet lijkt een goede vorm om professionaliteit, weerbaarheid en doelmatigheid te versterken bij gemeenten zonder het rioleringsbeheer te hoeven opschalen naar heel Twente, waarmee de belangrijke connectie met de openbare ruimte mogelijk zou worden verzwakt. Op deze wijze wordt naar verwachting optimaal invulling gegeven aan het Bestuurakkoord Water. Recent is groen licht gegeven voor “Waterwinst, Taak 2.0” waarmee meerdere onderzoeken gezamenlijk worden aangepakt.

Oppervlaktewater

Beheer van oppervlaktewater is een kerntaak voor de waterbeheerders. In de gemeente Haaksbergen gaat het om de waterschappen Regge & Dinkel en Rijn & IJssel. De gemeente was beheerder van enkele zogeheten stadswateren. Dat zijn de wateren binnen de bebouwde kom. Die zijn overgedragen aan waterschap Regge & Dinkel. De gedachte is dat het waterschap dan een samenhangend beheer kan voeren zonder invloed van de komgrenzen. Voor het waterschap is het een leertraject, omdat omgang met de vele bewoners in stedelijk gebied (de bebouwde kom) een andere interpretatie vergt van het onderhoud en van omgang met de keur dan in het buitengebied.

De gemeente heeft langs de wegen in het buitengebied veel sloten in eigendom en beheer. Deze sloten hebben veelal een functie voor opvang van afstromend hemelwater vanaf het wegdek. Voor deze functie is een zaksloot meestal voldoende en is doorgaande afvoer niet nodig. Als de sloten een bredere functie hebben voor naastgelegen percelen is er sprake van peilbeheer. Dat valt buiten het werkgebied van de gemeentelijke zorgplichten op gebied van afvalwater, hemelwater en grondwater. Dergelijke sloten passen beter bij de waterschappen. De sloten in het buitengebied van de gemeente Haaksbergen hebben een mix van genoemde functies. Bekostiging van het beheer en onderhoud heeft een apart begrotingsnummer en valt in die zin buiten het GRP.

De gemeente is bevoegd gezag voor lozing op de riolering, terwijl dit mede effect heeft op de werking van de RWZI. Afstemming van beleid en handhaving is daarom nodig.

- **Waterlopen**

Waterschap Regge en Dinkel en waterschap Rijn en IJssel voeren het beheer over de waterlopen in gemeente Haaksbergen. Sloten in het buitengebied vallen vaak onder gemeentelijk beheer. Onderwerpen van afstemming zijn ondermeer het peilbeheer, het oeverbeheer, de toekomstige herinrichting en de afvoer van maaisel.

- **Waterkeringen**

Voor de veiligheid zijn waterkeringen van groot belang. In gemeente Haaksbergen speelt dit minder sterk dan in veel andere delen van ons land. Soms is er sprake van medegebruik, denk aan dijkwoningen, wegen, fietspaden, kabels en leidingen en begrazing.

- **Waterloket en watervergunning**

De gedachte van het waterloket is dat burgers en bedrijven niet heen en weer worden gestuurd tussen verschillende instanties, maar goed antwoord krijgen op al hun vragen over water en bij dit loket terecht kunnen voor een vergunning.

- **Onkruid en plaagdieren bestrijding**

Residuen van bestrijdingsmiddelen vormen een risico voor de kwaliteit van oppervlaktewater, grondwater en drinkwater. Terughoudend gebruik is gewenst.

Beherende organisatie

Rioleringsbeheer is een veelomvattende aangelegenheid en vraagt inzet van menskracht. Bijgaand een overzicht van de belangrijkste taken. Het overzicht volgt de indeling van de Leidraad Riolerings module D2000 en maakt gebruik van de kengetallen uit deze module. Dit geeft een onafhankelijke globale check op de omvang van de beherende organisatie van de gemeente. De check leert dat de gemeente in de buitendienst een geloofwaardige bezetting kent. Bij de gemaalploeg lijkt het verstandig in te zetten op meer opleiding en uitrusting zodat minder vaak assistentie van externe deskundigheid nodig is. Bij de algemene beherende en sturende taken is de bezetting aan de krappe kant. Hier is het van belang de beschikbare menskracht optimaal in te zetten in combinatie met gerichte uitbesteding van deelvragen.

Benchmark rioleringszorg

Stichting RIONED heeft in 2010 een grootschalige benchmark uitgevoerd. Alle gemeenten hebben meegedaan. De resultaten geven een indruk hoe een gemeente omgaat met de rioleringszorg. De indruk is slechts globaal omdat resultaten worden uitgedrukt in soms verwarrende verzamelbegrippen en soms alleen gelden voor het meetjaar 2009. Desalniettemin is het een nuttige meting en zijn voor sommige gemeenten enkele opvallende uitkomsten te noteren die om een verantwoording vragen of een koerswijziging.

Bij de resultaten van de gemeente Haaksbergen overheerst het beeld dat de gemeente behoorlijk op koers ligt met het rioleringsbeheer en in de pas loopt met landelijke gemiddelden. Twee punten vallen op en vragen aandacht.

Een opmerkelijk punt is dat de binnendienst het werk moet doen met ongeveer de helft van het normaal te verwachten aantal medewerkers. Dit stemt overeen met de check in dit GRP waaruit krappe bezetting blijkt.

Tweede punt is dat de gemeente Haaksbergen volgens de opgave bij de benchmark relatief weinig rioolvervanging en rioolrenovatie heeft gepland, terwijl tegelijkertijd relatief veel geld wordt uitgegeven aan reparaties. Dit leidt tot de negatieve indruk dat de beherende organisatie moeite heeft om grote opgaven vooruit te programmeren en relatief veel energie steekt in het reageren op incidenten. Of tot de positieve indruk dat bewust is gekozen de levensduur van bestaande riolen zoveel mogelijk te verlengen met reparaties om zodoende kapitaalvernietiging door onnodig vroege vervanging te voorkomen.

Personele aspecten van rioleringsbeheer en gemeentelijke watertaken

Rioleringsbeheer, inclusief de gemeentelijke watertaken, brengt een omvangrijk takenpakket met zich mee, dat de nodige personele inzet vereist. Met behulp van de Module D2000 uit de Leidraad Rioleringsbeheer is een inschatting te maken van de benodigde personele inzet. Het is gebaseerd op inwoneraantal, areaalgrootte en geplande investeringen. Het gaat uit van landelijke gemiddelden en houdt geen rekening met lokale bijzonderheden. Het is een hulpmiddel om de lokale personeelsformatie te bespreken.

De taken zijn te verdelen in 3 hoofdgroepen:

1. Algemene taken bij het beheer van de riolering:

- GRP opstellen, jaarprogramma's, overleg beheerders, afstemming andere vakgebieden, terugkoppeling, regelen middelen.
- Uitvoeren van inspecties, controles, metingen en berekeningen.
- Ingaan op klachten, verwerken van revisie en vergunningverlening.

De personele inzet voor deze algemene taken is gerelateerd aan het inwoneraantal.

2. Onderhoud van de bestaande voorzieningen:

- Onderhoud van riolen, aansluitleidingen en kolken.

- Onderhoud van gemalen en de drukriolering buitengebied.
 - Onderhoud van drainage en infiltratievoorzieningen.
- De personele inzet voor deze onderhoudstaken is gerelateerd aan de areaalgrootte.

3. Maatregelen voorbereiden:

- Aanleg van nieuwe voorzieningen.
- Reparaties aan bestaande voorzieningen.
- Renovatie of vervanging van bestaande voorzieningen.
- Verbeteringsmaatregelen.

De personele inzet voor deze maatregelen is gerelateerd aan de investeringslijst.

Een gemeente kan kiezen om alle taken met eigen mensen te doen of om meer uit te besteden. Bij de "algemene taken" kan de gemeente zelf het GRP schrijven en hydraulische berekeningen uitvoeren of deze taken uitbesteden aan een adviesbureau. Bij "onderhoud" kan ze zelf kolken reinigen en een eigen gemalenploeg hebben of dit uitbesteden aan gespecialiseerde bedrijven. Bij "maatregelen voorbereiden" kan de gemeente zelf het ontwerp en bestek maken of dit uitbesteden aan een ontwerp bureau.

Onderstaand worden twee uitersten gegeven. Bij "zelf doen" doet de gemeente alle taken met eigen mensen. Bij "regie" wordt zoveel mogelijk uitbesteed, maar de gemeente blijft verantwoordelijk en moet coördinerende en aansturende taken wel blijven doen. De volgende kolommen tonen de situatie in de gemeente aangevuld met eventuele opmerkingen.

Hoofdgroep taken	"zelf doen"	"regie"	Haaksbergen	opmerkingen
1 – Algemene taken	3,1 fte	2,0 fte	1,7 fte	Enige onderbezetting
2 – Onderhoud	5,9 fte	0,6 fte	2,3 fte	Mix van zelf doen en uitbesteden
3 – Maatregelen	2,1 fte	0,8 fte	0,5 fte	Enige onderbezetting
Totaal fte's	11,1 fte	3,4 fte	4,5 fte	

Zie voor meer informatie de bijbehorende spreadsheet van de module D2000 van de Leidraad Rioleringsbeheer.

Beleid voor afvalwater, hemelwater, grondwater en oppervlaktewater

4

Sinds enkele jaren heeft rioleringsbeheer een duidelijke wettelijke basis. De Wet gemeentelijke watertaken geeft gemeenten 3 zogeheten zorgplichten:

1. Zorgplicht voor de inzameling en het transport van afvalwater.
2. Zorgplicht voor inzameling en verwerking van hemelwater, voor zover doelmatig.
3. Zorgplicht om in stedelijk gebied structurele nadelige gevolgen van hoge of lage grondwaterstanden te voorkomen of te beperken, voor zover doelmatig.

Deze zorgplichten worden in dit GRP uitgewerkt voor de lokale situatie van Haaksbergen.

Waar is de Wet gemeentelijke watertaken gebleven?

De Wet (verankering en bekostiging) gemeentelijke watertaken trad op 1 januari 2008 in werking. Deze wet benoemde de gemeentelijke zorgplichten op gebied van afvalwater, hemelwater en grondwaterstand. Verder werd de rioolheffing mogelijk gemaakt als belasting in plaats van retributie. Tot slot werd in de toelichting veel gezegd over de verhouding tussen gemeente en waterschap. Voor het GRP een essentiële wet! Het was echter een wijzigingswet, dus geen blijvende zelfstandige wet. Het betrof een aantal samenhangende wijzigingen aan de Wet milieubeheer, de Wet op de waterhuishouding en de Gemeentewet. Enige tijd later is de Wet op de waterhuishouding, met andere wetten, opgegaan in de nieuwe Waterwet. De voor het GRP belangrijke wetsteksten staan nu dus in de Wet milieubeheer, de Waterwet en de Gemeentewet. De Wet gemeentelijke watertaken is dus minder zichtbaar, maar onverminderd relevant.

Afvalwater

De wettelijke basis voor de gemeentelijke zorgplicht voor de inzameling van afvalwater staat verwoord in de Wet milieubeheer.

Artikel 10.33 Wet milieubeheer:

1. De gemeenteraad of burgemeester en wethouders dragen zorg voor de inzameling en het transport van stedelijk afvalwater dat vrijkomt bij de binnen het grondgebied van de gemeente gelegen percelen, door middel van een openbaar vuilwaterriool naar een inrichting als bedoeld in artikel 3.4 van de Waterwet.
2. In plaats van een openbaar vuilwaterriool en een inrichting als bedoeld in het eerste lid kunnen afzonderlijke systemen of andere passende systemen in beheer bij een gemeente, waterschap of een rechtspersoon die door een gemeente of waterschap met het beheer is belast, worden toegepast, indien met die systemen blijkens het gemeentelijk rioleringsplan eenzelfde graad van bescherming van het milieu wordt bereikt.
3. Op verzoek van burgemeester en wethouders kunnen gedeputeerde staten in het belang van de bescherming van het milieu ontheffing verlenen van de verplichting, bedoeld in het eerste lid, voor:
 - a. een gedeelte van het grondgebied van een gemeente, dat gelegen is buiten de bebouwde kom, en
 - b. een bebouwde kom van waaruit stedelijk afvalwater met een vervuilingsswaarte van minder dan 2000 inwonerequivalenten wordt geloosd.
4. De ontheffing bedoeld in het derde lid kan, indien de ontwikkelingen in het gebied waarvoor de ontheffing is verleend daartoe aanleiding geven, door gedeputeerde staten worden ingetrokken. Bij de intrekking wordt aangegeven binnen welke termijn in inzameling en transport van stedelijk afvalwater wordt voorzien.

- Gemeente Haaksbergen voert als beleid om het huishoudelijk afvalwater en het (eventueel voorgezuiverde) bedrijfsafvalwater voor 100% in te zamelen met de riolering. Er wordt al enkele jaren 100% ingezameld.
- Experimenten met nieuwe sanitatieconcepten worden wel gevolgd, maar niet actief gestimuleerd.
- Het is niet ondenkbaar dat de kosten voor de drukriolering in het buitengebied zodanig hoog uitpakken dat op termijn wordt afgestapt van dit systeem en dat bewoners in het buitengebied zelf moeten zorgen voor een voorziening.

Grondwater

Gemeenten hebben een beperkte zorgplicht voor de grondwaterstand in stedelijk gebied. Het is geen volledige verantwoordelijkheid voor het grondwater. Delen van het grondwaterbeheer liggen namelijk bij andere overheden zoals waterschap en provincie. Daarnaast is er een belangrijke rol voor de eigenaar van de grond. Verder geldt dat grondwater zich slechts ten dele laat beheersen. Vergelijk het met het weer, daarvoor is geen overheid verantwoordelijk, want het is een natuurlijk proces. Grondwater is eveneens een natuurlijk proces. Maar wel eentje waarbij we als maatschappij nadrukkelijk hebben ingegrepen middels waterlopen, polders, drainage, drinkwaterwinningen en dergelijke. Hiermee samenhangend is voor bepaalde aspecten van het grondwater een zorgplicht toegekend aan enkele overheden, waaronder de gemeenten.

Kort gezegd: de taak van de gemeente voor de grondwaterstand in stedelijk gebied is om maatregelen in de openbare ruimte te overwegen als er grondwateroverlast is.

De wettelijke basis voor de gemeentelijke zorgplicht inzake grondwater staat verwoord in de Waterwet. Zie bijgaand kader met deze wetstekst en een bespreking daarvan.

De kern van het grondwaterbeleid wordt als volgt geformuleerd: Gemeente Haaksbergen pakt haar grondwaterzorgplicht in stedelijk gebied voortvarend op, voor zover dat redelijkerwijs van de gemeente mag worden verwacht, maar gaat eerst in gesprek met bewoners en bedrijven over hun eigen verantwoordelijkheid en helpt hen met advies.

De concrete uitwerking van dit beleid staat in bijgaand kader. Gemeente Haaksbergen heeft in 2010 een grondwatermeetnet aangelegd. Op circa 25 plaatsen wordt enkele keren per dag de grondwaterstand gemeten en opgeslagen. Eens per jaar wordt dit uitgelezen en verwerkt in een rapportage.

Gemeente Haaksbergen heeft in 2010 een grondwatermeetnet aangelegd. Op circa 25 plaatsen wordt enkele keren per dag de grondwaterstand gemeten en opgeslagen. Eens per jaar wordt dit uitgelezen en verwerkt in een rapportage.

Artikel 3.6 Waterwet:

1. De gemeenteraad en het college van burgemeester en wethouders dragen zorg voor het in het openbaar gemeentelijke gebied treffen van maatregelen teneinde structureel nadelige gevolgen van de grondwaterstand voor de aan de grond gegeven bestemming zoveel mogelijk te voorkomen of te beperken, voor zover het treffen van die maatregelen doelmatig is en niet tot de zorg van het waterschap of de provincie behoort.
2. De maatregelen, bedoeld in het eerste lid, omvatten mede de verwerking van het ingezamelde grondwater, waaronder in ieder geval worden begrepen de berging, het transport, de nuttige toepassing en het, al dan niet na zuivering, op of in de bodem of in het oppervlaktewater brengen van ingezameld grondwater, en het afvoeren naar een zuiveringstechnisch werk.

Enkele punten uit de wettekst zijn van belang om de taak van de gemeente af te bakenen:

- A. Dragen zorg voor. Deze woorden maken duidelijk dat het hier om een zorgplicht gaat en niet om een resultaatsverplichting.
- B. In het openbaar gemeentelijk gebied. Deze formulering is essentieel. Het is de verantwoordelijkheid van de eigenaar van een woning om deze bouwkundig in goede staat te laten verkeren wat betreft vochtdichtheid van verblijfsruimten. De gemeente kan maatregelen treffen in het openbare gebied. In de eerste plaats om schade aan de wegconstructie door verzakking en opvriezen te voorkomen. Daarnaast werkt ontwatering van de openbare ruimte in positieve zin door naar de omgeving.
- C. Structureel nadelige gevolgen. Het gaat niet om het bestrijden van incidenten, maar alleen om structureel nadelige gevolgen. Kortstondige overlast in natte perioden is geen reden tot ingrijpen.
- D. Voor de aan de grond gegeven bestemming. Dit betekent bijvoorbeeld dat een groenzone of een garagebox natter mag zijn dan een woning.
- E. Zoveel mogelijk voorkomen of beperken. Deze woorden geven aan dat er grenzen zijn aan het effect van maatregelen. Gemeenten hebben een inspanningsverplichting, geen resultaatsverplichting.
- F. Voor zover het doelmatig is. Dit is enerzijds een belangrijke afbakening van de zorgplicht en anderzijds een grote verantwoordelijkheid. Het is aan de gemeente om kosten en baten van maatregelen af te wegen en gemotiveerde keuzes te maken. Deze woorden weerspiegelen de kern van de gemeentelijke autonomie in dit dossier.
- G. Voor zover het niet tot de zorg van waterschap of provincie behoort. Met name het peilbeheer door het waterschap heeft invloed op de grondwaterstanden. In het buitengebied is het waterschap het meest bepalend voor de grondwaterstanden, eventueel aangevuld met particuliere sloten en drainage. In stedelijk gebied speelt het oppervlaktewater dat in beheer is bij het waterschap ook een belangrijke rol voor de grondwaterstanden. In de praktijk is vaak sprake van een historisch gegroeide situatie. Maatregelen van waterschap en gemeente kunnen elkaar versterken of tegenwerken. De wetgever stelt in de toelichting dat het de bedoeling is dat gemeente en waterschap samen op trekken, onderling goede afspraken maken en eventueel kosten delen.
- H. Verwerking van het ingezamelde grondwater. Het is aan de gemeente te beoordelen of een apart stelsel voor afvoer van het grondwater wordt aangelegd of dat de hoeveelheden zodanig gering zijn dat afvoer via de riolering doelmatig is.
- I. De wet ziet niet toe op oude gevallen maar is gericht op nieuwe situaties.

Concrete uitwerking van het grondwaterbeleid van de gemeente Haaksbergen.

1. Kelders en souterrains horen waterdicht te zijn, zodat ze geen last hebben van hogere grondwaterstanden. Dit is een verantwoordelijkheid van de eigenaar.
2. Kruipruimten horen ondiep te zijn. Een redelijke maat is 70 cm. Diepe kruipruimten waarin grondwater voorkomt, kunnen beter worden opgevuld. Dit is een verantwoordelijkheid van de eigenaar.
3. Woningen horen voorzieningen te hebben waardoor vocht vanuit de fundering niet optrekt in de muren. Dit is een verantwoordelijkheid van de eigenaar.
4. Vochtoverlast in de woning wordt soms veroorzaakt door onbewust bewonersgedrag, zoals te weinig ventileren, geen afzuigkap gebruiken of de was drogen in huis. Dit is een verantwoordelijkheid van de bewoner.
5. Bij bovengenoemde punten kan de gemeente voorlichtingsmateriaal verstrekken of op maat adviseren of doorverwijzen naar een deskundig bureau. De gemeente Haaksbergen kiest voor persoonlijke advisering.
6. Om de wegconstructie te beschermen kan de gemeente drainage toepassen.
7. Bij het opstellen van plannen voor rioolvervanging is de gemeente alert op mogelijke verhoging van de grondwaterstand door het wegvallen van de drainerende werking van de oude lekke riolen en huisaansluitingen en legt zo nodig drainage aan. De gemeente Haaksbergen heeft op diverse plekken drainage aangelegd.
8. Structureel nadelige gevolgen van de grondwaterstand voor de aan de grond gegeven bestemming is bijvoorbeeld aan de orde als bij meerdere bij elkaar gelegen woningen gedurende meerdere weken per jaar natte kruipruimten voorkomen met doorwerking tot vochtoverlast in de woning, waarbij bovendien gebleken is dat bouwkundige ingrepen onmogelijk of onredelijk kostbaar zijn. In dergelijke gevallen ligt in de rede dat de gemeente Haaksbergen maatregelen in de openbare ruimte treft of mede mogelijk maakt. Denk bijvoorbeeld aan de aanleg van drainage.
9. Een bijzondere categorie wordt gevormd door problemen die ontstaan na vernattende maatregelen in het watersysteem of na stopzetting van een grondwateronttrekking. Dergelijke gevallen dienen in goed overleg tussen waterschap, vergunninghouder van de grondwateronttrekking en gemeente te worden opgelost. Uitkomst van dit overleg kan bijvoorbeeld een lokale extra ontwatering of grondwateronttrekking zijn.
10. Tijdens bouwwerkzaamheden wordt soms grondwater onttrokken. Het waterschap is bevoegd gezag voor de hiertoe benodigde watervergunning. Speciale aandacht verdienen bomen die kwetsbaar zijn voor grote veranderingen van grondwaterstand.

Waterplan Haaksbergen

In het waterplan van gemeente Haaksbergen is reeds in 2004 de weg geschetst richting een duurzame stedelijke waterhuishouding. Belangrijke elementen uit dit plan zijn het realiseren van retentie aan de stadsrand en het afkoppelen van hemelwater van de gemengde riolering.

De gedachte van retentie aan de stadsrand is inmiddels opgepakt bij de nieuwbouw Veldmaat Noord. De grootste opgave uit het waterplan moet nog komen, namelijk een forse retentie tussen Haaksbergen en Sint Isidorushoeve nabij de Bolscherbeek. Hier wordt de piekafvoer uit het stedelijk gebied opgevangen. Het water wordt naderhand kalm afgevoerd door de beek. Bovendien ontstaat zuiverende werking door bezinking en door natuurlijke processen in ecologisch ingerichte oevers. Verder is het interessant te maken als stedelijk uitloop gebied. Tot slot is zandwinning denkbaar, hetgeen bruikbaar kan zijn voor de nieuwe N18 die hier is geprojecteerd. In gemeente Hengelo is een vergelijkbaar project gerealiseerd bij het Genseler aan de westzijde van de stad.

De gedachte van afkoppelen van hemelwater met inbegrip van grondwaterbeheer is in 2009 uitgewerkt in het plan Regenwaterstructuur Haaksbergen door Roelofs Advies en Ontwerp.

Het afkoppelen kan op enkele ambitieniveaus worden uitgevoerd, zie bijgaand kader. Het is belangrijk hieruit een keuze te maken en deze koers geruime tijd aan te houden. Gekozen is voor ambitieniveau B, het kleinschalig afkoppelen, mede met hulp van particulier initiatief. Dit is een trendbreuk met afgelopen jaren waarin werd gewerkt volgens ambitieniveau A met groot-schalige ondergrondse voorzieningen. De reden voor de beleidswijziging is kostenbesparing.

Ambitieniveaus afkoppelen hemelwater

Voor het afkoppelen van hemelwater van de bestaande gemengde riolering bestaan grofweg 3 ambitieniveaus:

A. Inzetten op afkoppelen met openbare ondergrondse voorzieningen

- Dit ambitieniveau is uitgewerkt in het plan van Roelofs.
- Het gaat uit van aanleg van een afkoppelvoorziening in elke straat waarbij op termijn alle hemelwater wordt afgekoppeld.
- De hemelwatervoorziening in elke straat heeft voldoende capaciteit om al het hemelwater er rechtstreeks op aan te sluiten.
- Het voorziet in een duurzaam systeem. Uiteindelijk verdwijnt het gemengde stelsel met zijn vervuilende overstorten en wordt de zuivering slechts belast met afvalwater waardoor betere zuivering mogelijk is.

- De kosten zijn aanmerkelijk doordat in elke straat een dubbel systeem wordt aangelegd.
 - i. De aanlegkosten zijn nog niet nauwkeurig geraamd, maar worden indicatief geschat op € 100.000.000. Dit kost het om het extra systeem voor afgekoppeld hemelwater in één keer uit te rollen over de hele kern. Het bedrag is vergelijkbaar met de totale vervangingswaarde van het bestaande rioolstelsel.
 - ii. De kosten kunnen aanmerkelijk lager worden door mee te liften met de geplande rioolvervanging. Op het moment dat de straat open ligt voor vervanging van een verouderd riool is het een geschikt moment om een gescheiden systeem te realiseren. De kosten worden circa de helft ofwel € 50.000.000. Deze kosten worden dan verspreid over de tijd overeenkomstig de geplande rioolvervanging. Het komt neer op een meerprijs van circa 50% bovenop de geplande rioolvervanging.

B. Inzetten op kleinschalig afkoppelen, mede met hulp van particulier initiatief

- Bij dit ambitieniveau wordt in circa een kwart van alle straten een drainage aangelegd met ruime diameter. Hierop wordt geen hemelwater rechtstreeks aangesloten. De drainage beheerst vooral de grondwaterstand, zodat de bodem optimaal geschikt is voor het infiltreren van hemelwater.
- Hemelwater wordt zoveel mogelijk geïnfiltreerd op de plek waar het valt. Particuliere inzet speelt hierbij een grote rol. Daarnaast legt de gemeente infiltratiekolken en wadi's aan. Het hemelwater stroomt bovengronds naar deze voorzieningen. Een infiltratiekolk is een diepe kolk van waaruit het hemelwater de grond intrekt. Een wadi is een soort luxe greppel. In een wadi komt het water tot rust, wordt het door de grasmat gezuiverd en kan het infiltreren. De drainage onderin de wadi wordt aangesloten op de drainage richting oppervlaktewater.
- Het voorziet in een duurzaam systeem. Uiteindelijk verdwijnt het gemengde stelsel met zijn vervuilende overstorten en wordt de zuivering slechts belast met afvalwater waardoor betere zuivering mogelijk is.
- Het welslagen van het systeem hangt in belangrijke mate af van de inzet van particulier initiatief. Op voorhand is niet te zeggen of de bevolking van de kernen van de gemeente Haaksbergen bereid is mee te werken aan infiltratie van hemelwater op eigen perceel of het bovengronds aanbieden van hemelwater.
- Een volgend aandachtspunt bij keuze voor dit systeem is de claim die wordt gelegd op de groenvoorzieningen en de openbare ruimte. Wadi's zijn een specifieke vorm van groen met een lagere ligging ten opzichte van het maaiveld. Het is een stedenbouwkundige afweging of je dit wilt in de bestaande bebouwing.
- Kosten voor het particulier afkoppelen worden hoofdzakelijk bij de particulier gelegd. De gemeente geeft aan welke buurten geschikt zijn (geworden) voor het afkoppelen en voorziet in advies. Het beleid wordt ondersteund met een verordening waarmee particulier afkoppelen kan worden afgedwongen. De VNG heeft hiertoe een modelverordening opgesteld.
- De kosten voor dit systeem zijn nog niet nauwkeurig geraamd, maar worden indicatief geschat op € 5.000.000 voor de drainage, € 5.000.000 voor begeleiden particulier afkoppelen en € 5.000.000 voor wadi's, ofwel 15% bovenop de kosten van de geplande rioolvervanging.

C. Inzetten op beperkt afkoppelen

- De hoofdgedachte bij dit ambitieniveau is dat het huidige rioolstelsel goed functioneert en nauwelijks verbetering behoeft. Gezien de klimaatontwikkeling is dit overigens riskant.
- Afkoppelen wordt alleen gedaan bij nieuwbouwprojecten.
- De kosten zijn nihil voor het GRP.

Hemelwater

Gemeenten hebben een zorgplicht voor hemelwater in stedelijk gebied. Deze taak is recent vastgelegd in de wet. Daarvoor deden gemeenten al jaren hun werk op dit gebied. Immers, in stedelijk gebied ligt overal riolering waarmee niet alleen het afvalwater naar de zuivering wordt gebracht maar waarmee ook overtollig hemelwater wordt ingezameld en afgevoerd.

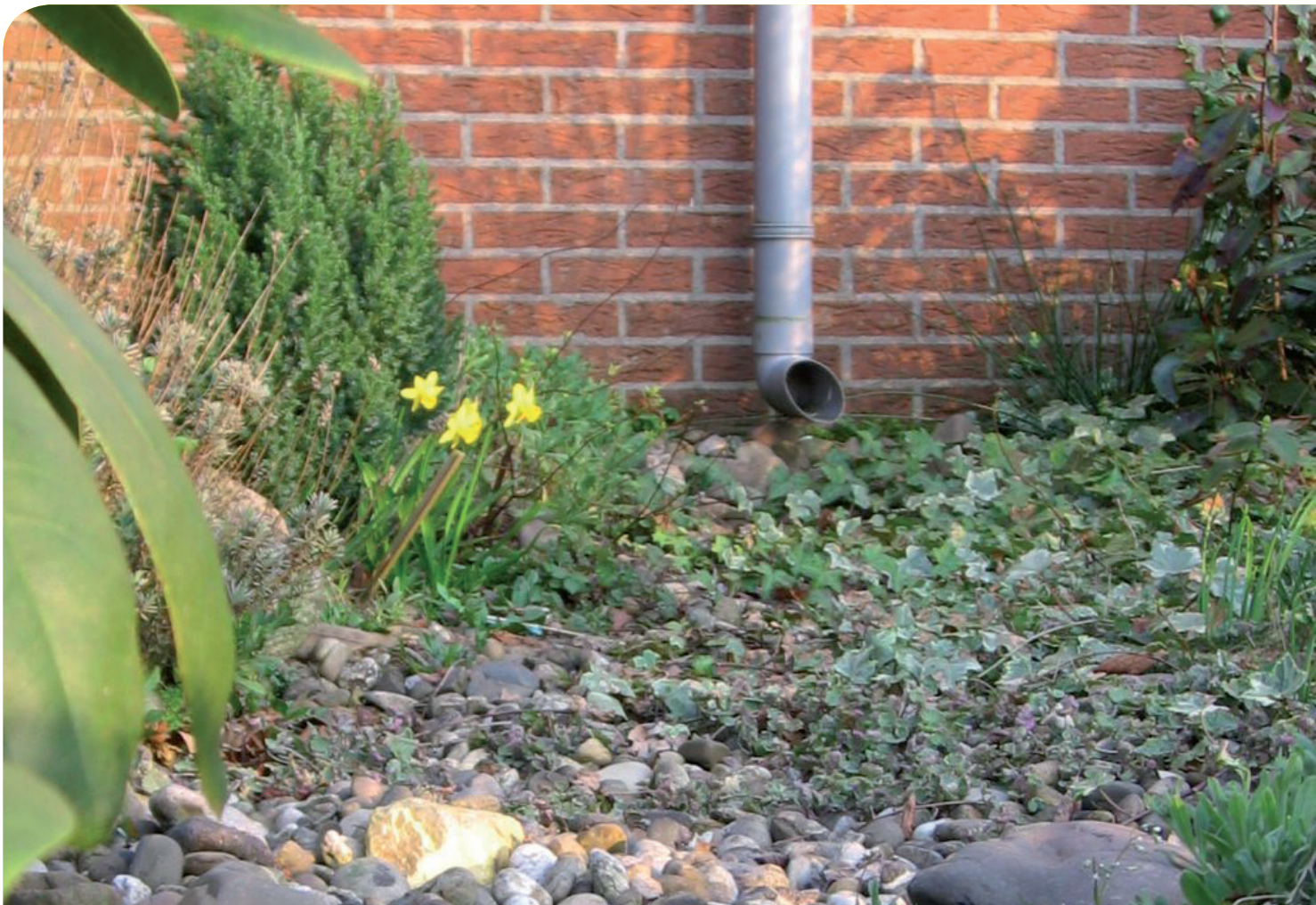
Nieuw is dat gemeenten bewuste keuzes kunnen maken hoe om te gaan met het hemelwater. Zij kunnen het gemengde stelsel handhaven, of een ander stelseltype aanleggen of perceeleigenaren dwingen tot afkoppelen op eigen terrein. Opmerkelijk is dat de wet uitgaat van het principe dat de perceeleigenaar eerst aan zet is om op eigen terrein het hemelwater te infiltreren of te lozen op oppervlaktewater. Dit is fundamenteel anders dan vroeger.

Kort gezegd: de taak van de gemeente is hemelwater in te zamelen en te verwerken, voor zover de perceeleigenaar niet zelf kan zorgen voor infiltratie in de bodem of lozing op een sloot.

De wettelijke basis voor de gemeentelijke zorgplicht inzake hemelwater staat verwoord in de Waterwet. Zie bijgaand kader met deze wetstekst en een bespreking daarvan.

De kern van het hemelwaterbeleid wordt als volgt geformuleerd: Gemeente Haaksbergen streeft ernaar op langere termijn hoofdzakelijk afvalwater naar de zuivering af te voeren en het hemelwater lokaal te benutten of te infiltreren of te lozen op oppervlaktewater, zonder foutieve aansluitingen, met zo min mogelijk overlast bij extreme buien, mede met inzet van particulier initiatief en dikwijls geïnitieerd vanuit rioolvervangings- of nieuwbouw, met oog voor doelmatigheid.

Het hemelwaterbeleid richt zich in eerste plaats op nieuwbouw en/of woningrenovatie en/of rioolrenovatie. Op dergelijke momenten is het goed mogelijk te kiezen voor een nieuw systeem dat voldoet aan de eisen van deze tijd. In bijgaand kader staat een concrete uitwerking van het beleid. Dit beleid

is voor het eerst op deze wijze geformuleerd. Afgelopen jaren is reeds op informele wijze volgens dit beleid gewerkt.

Hemelwaterbeleid kan worden ondersteund door particulier initiatief zoals verwoord in bijgaand kader. Particulier afkoppelen geeft kleine voordeeltjes per keer, maar kan op termijn een krachtig middel vormen om het bestaande gemengde rioolstelsel te ontlasten. Het is van belang om als gemeente hierin een duidelijke koers te varen. De gemeente Haaksbergen kiest voor de combinatie van de opties 2, 3e en 4. De basisgedachte is optie 2 omdat verwacht wordt dat mensen op termijn uit eigen beweging gaan kiezen voor een meer duurzame omgang met hemelwater. In buurten waar de gemeente de grond-

slag en tuinen geschikt acht voor particulier afkoppelen en waar vanwege het gemengde rioolstelsel belang wordt gehecht aan afkoppelen, kiest de gemeente voor de combinatie van optie 3e en 4. Het komt erop neer dat de gemeente aan geeft dat bij een woning of bedrijf particulier afkoppelen wordt verwacht. Het wordt gestimuleerd met een korting op het eigenarengedeelte van de heffing en kan worden afgedwongen met de verordening.

Extreme buien vormen een nieuwe opgave voor het stedelijk waterbeheer. Zie het kader voor meer informatie. In deze GRP periode zal een onderzoek worden uitgevoerd naar de situatie in Haaksbergen.

Bespreking van het wettelijk kader van de gemeentelijke hemelwaterzorgplicht

Artikel 3.5 Waterwet:

1. De gemeenteraad en het college van burgemeester en wethouders dragen zorg voor een doelmatige inzameling van het afvloeiend hemelwater, voor zover van degene die zich daarvan ontdoet, voornemens is zich te ontdoen of zich moet ontdoen, redelijkerwijs niet kan worden gevergd het afvloeiend hemelwater op of in de bodem of in het oppervlaktewater te brengen.
2. De gemeenteraad en het college van burgemeester en wethouders dragen tevens zorg voor een doelmatige verwerking van het ingezamelde hemelwater. Onder het verwerken van hemelwater kunnen in ieder geval de volgende maatregelen worden begrepen: de berging, het transport, de nuttige toepassing, het, al dan niet na zuivering, terugbrengen op of in de bodem of in het oppervlaktewater van ingezameld hemelwater, en het afvoeren naar een zuiveringstechnisch werk.

Enkele punten uit de wettekst zijn van belang om de taak van de gemeente af te bakenen:

- A. Dragen zorg voor. Deze woorden maken duidelijk dat het hier om een zorgplicht gaat en niet om een resultaatsverplichting.
- B. Doelmatige inzameling. Deze woorden zijn belangrijk. De kosten die samenhangen met de inzameling en verwerking van hemelwater zijn afgelopen jaren flink gestegen door investeringen die zijn afgesproken met het waterschap voor verbetering van de kwaliteit van het oppervlaktewater. Deze kosten worden via de rioolbelasting verhaald op de burger. Het is aan de gemeente om af te wegen welke maatregelen doelmatig worden geacht en welke als te duur worden aangemerkt.

- C. Van recente datum is de aandacht voor extreem zware buien die door de klimaatontwikkeling vaker lijken voor te komen dan voorheen. Het gaat om de vraag op welke plekken de enorme hoeveelheden water kortstondig geborgen kunnen worden. Verder speelt de vraag welke mate van overlast en schade acceptabel wordt geacht. Ook hier is het aan de gemeente om afwegingen van doelmatigheid te maken.
- D. Redelijkerwijs niet kan worden gevergd. Deze woorden staan te midden van een wat langere omschrijving. Zij geven aan dat de wet er in beginsel van uitgaat dat het hemelwater op het perceel waar het valt in de bodem wordt geïnfiltreerd of op de sloot wordt geloosd. Dit sluit aan bij de natuurlijke gang van zaken: regen zakt weg in de bodem of loopt weg richting een sloot. In veel gevallen kan deze weg ook worden bewandeld in stedelijk gebied. Dikwijls is de bodem geschikt voor infiltratie en dikwijls zijn sloten, greppels, vijvers en grachten aanwezig. De wet gaat er vanuit dat eerst naar deze mogelijkheden wordt gekeken. Alleen als het naar het oordeel van de gemeente teveel vergt van de particuliere eigenaar of woningcorporatie om dit te doen, dan is de gemeente aan zet om het hemelwater in te zamelen. Dit is een trendbreuk met de gangbare civiele praktijk waarbij meestal vanzelfsprekend al het hemelwater wordt ingezameld via de riolering. Met deze nieuwe wetgeving is het aan de gemeente om aan te geven in welke delen van de stad van de perceelseigenaren kan worden gevergd het hemelwater te verwerken op het eigen perceel en in welke delen van de stad de gemeente voorzieningen aanbiedt voor de inzameling van het hemelwater. Als de gemeente in bestaande gebieden wil overgaan van inzameling van hemelwater met de riolering naar een situatie waarbij particulieren zelf infiltreren of lozen op de sloot, zal een overgangstermijn nodig zijn om de particulieren in de gelegenheid te stellen eigen voorzieningen te treffen. Een en ander kan worden aangegeven in een verordening.
- E. Doelmatige verwerking. De zorgplicht van de gemeente gaat niet alleen over het inzamelen van het hemelwater, maar ook over de verwerking hiervan. Het is aan de gemeenten om hierin doelmatige keuzes te maken. In de toelichting bij de wet wordt dit benadrukt. Dit is een trendbreuk met afgelopen jaren waarin waterschappen veelal dominant waren geworden ten aanzien van deze afweging. Elders in de wet wordt wel benadrukt dat gemeenten en waterschappen goed moeten samenwerken. Het waterschap is dus niet buitenspel gezet bij het maken van de keuzes, maar op een gelijkwaardige positie gezet, waarin het niet zozeer normen aan de gemeente oplegt, maar in overleg haar belangen inbrengt.

Hemelwaterbeleid voor nieuwbouw en renovatie concreet uitgewerkt

1. Hemelwater is in principe schoon en wordt zo min mogelijk verontreinigd. Ongecoate uitlogende materialen bij voorkeur niet toepassen.
2. Bovengrondse afvoer van hemelwater heeft de voorkeur boven riolering. Zichtbaarheid biedt de beste garantie tegen foutieve aansluiting van afvalwater op het hemelwatersysteem en draagt bij aan bewustwording.
3. Transport van hemelwater moet worden geminimaliseerd. Benodigde voorzieningen blijven dan klein en het risico op verontreiniging beperkt. Het beste is om hemelwater te infiltreren vlakbij de plek waar het valt, dus bij voorkeur op de kavel. Overloop van de voorziening naar de tuin.
4. Infiltratie kan het beste plaatsvinden via een graspassage. De doorworteling en het bodemleven houden de infiltratiecapaciteit op peil en zorgen voor afbraak en binding van diverse verontreinigingen.
5. Rechtstreekse lozing op oppervlaktewater is vaak een goede oplossing voor percelen die grenzen aan het water. Dit moet eerst worden overlegd met het waterschap.
6. Samenspel van dakvlakken, dakgoten, regenpijpen en perceelsgoten zodanig ontwerpen dat het hemelwater zoveel mogelijk bovengronds naar de gewenste plek wordt afgevoerd.
7. Wadi's verdienen de voorkeur als een centrale infiltratievoorziening nodig is. Een wadi is een doordachte groene voorziening en geeft retentie, zuivering, infiltratie en gedoseerde afvoer. Een goed ontworpen wadi biedt bovendien ruimtelijke kwaliteit, natuurontwikkeling en recreatief medegebruik.
8. De keuze voor bovengrondse hemelwaterafvoer richting een wadi of andere centrale infiltratievoorziening impliceert dat hiermee rekening moet worden gehouden in het stedenbouwkundige plan en de civiele planuitwerking. Het gaat met name om de detaillering vanaf regenpijp via perceelsgoot en straatgoot richting infiltratievoorziening, met de notie dat water van hoog naar laag stroomt.
9. Dimensionering van infiltratievoorzieningen op basis van onderstaande richtlijnen voor de berging en de overloop, waarbij de berging wordt betrokken op daken plus verharding:
 1. Nieuwbouw: 40 mm bestaande uit infiltratie en/of wadi en/of retentievijver met noodoverloop naar oppervlaktewater. Bij extreme situaties mag geen waterschade ontstaan. Daarvoor moet de inundatienorm $T = 100 + 10\%$ worden aangehouden. Hierbij is overleg met het waterschap vereist.
 2. Bodemverbetering toepassen voor zover nodig, zodanig dat de voorziening na één tot enkele etmalen weer geheel beschikbaar is. Gedetailleerde eisen voor dit aspect zijn niet relevant omdat de bodem sterk gevarieerd is van opbouw en slechts ruw kenbaar middels metingen.
 3. In overeenstemming met de gemeente kan de vereiste voorziening à € 1.000,-- per m^3 berging worden afgekocht, waarbij de gemeente het t.z.t. inpast in een grotere voorziening.
10. Dimensionering van retentievoorzieningen en overig oppervlaktewater in overleg met het waterschap.
 1. Uitgangspunt is voor elke kern een totale berging van de voorzieningen tezamen van 40 mm en een gedoseerde afvoer van 2,5 l/s/ha.
 2. De retentie kan worden aangelegd als separate vijver, maar kan ook worden geïntegreerd in het watersysteem in en rond het stedelijk gebied. Hier treedt een raakvlak op met het beleid van het waterschap. Daarbij kan in overleg worden gezocht naar maatwerk, gericht op doelmatige oplossingen met zo laag mogelijke maatschappelijke kosten.
11. Infiltratie kan in sommige omstandigheden leiden tot grondwateroverlast. Op dit punt raakt het beleid voor hemelwater aan het beleid voor grondwater.
 1. In het zandplateau van Oost Nederland wordt grondwateroverlast vooral veroorzaakt door ligging in een lokale laagte met toestroom van grondwater vanuit hoger gelegen regio's. Grondwateroverlast wordt in dergelijke gebieden nauwelijks beïnvloed door infiltratie van hemelwater in stedelijk gebied.
 2. In geval de bodem ondiepe storende lagen kent, ligt de zaak complexer door schijngrondwaterspiegels die overlast kunnen geven bij toepassing van infiltratie.
 3. In buurten met grondwateroverlast verdient bij nieuwbouw de aanleg van drainage aanbeveling. Dit laat zich dikwijls goed combineren met de toepassing van wadi's.

Particulier initiatief tot afkoppelen hemelwater

Een belangrijke vraag is welke rol de gemeente wil vervullen richting de particulier die afkoppelen overweegt. De volgende opties staan open:

1. Ontmoedigen

Als mensen op particuliere schaal gaan afkoppelen, dan weet de gemeente niet meer exact hoeveel verhard oppervlak afvoert via de riolering. De basisgegevens voor hydraulische berekeningen worden daarmee onzeker. Dit is overigens geen zwaar argument omdat de berekeningen sowieso op aannamen gebaseerd zijn. Door betere monitoring is steeds beter om te gaan met onzekerheden.

2. Niets doen

Een zorgvuldige omgang met hemelwater is een tendens die wellicht ook zonder stimulans zal doordringen tot de burgers. Ieder die de mogelijkheid heeft kan ook zonder stimulans overgaan tot infiltratie van hemelwater in eigen tuin.

3. Stimuleren

Stimuleren van particulier initiatief tot afkoppelen kan op meerdere manieren:

1. Advies geven over geschikte wijze van afkoppelen inclusief dimensionering. Advisering kan door middel van folders en/of maatwerk. De kosten bestaan vooral uit personele inzet en communicatiemateriaal.
2. Advies aangevuld met een cadeaubon als blijk van waardering.
3. Pakketten met hulpstukken ter beschikking stellen. Het leveren van benodigde materialen kan naast advies een stimulans zijn voor particulieren om tot afkoppelen over te gaan. De gemeente geeft het positieve signaal af dat afkoppelen belangrijk is voor het milieu. De kosten omvatten naast communicatie en advies, ook materiaal.
4. Subsidie verstrekken
Subsidie geeft de particulier een stimulans om iets te doen dat anders te duur wordt gevonden of waarover in het geheel niet wordt nagedacht. Nadeel van subsidie is dat het bureaucratie met zich mee brengt en controles.
5. Blijvende korting op een gedeelte van de rioolheffing geven.
Mensen krijgen graag korting als beloning van goed gedrag. Denk aan een korting van circa 25% als men het grootste deel van het dakoppervlak en de verharding heeft afgekoppeld. De particulier moet dit zelf kunnen aantonen. De gemeente kan controleren en afkeuren. Het geldt alleen voor lozingen op het gemengde rioolstelsel omdat hier het beoogde voordeel optreedt. Deze optie is alleen uitvoerbaar als de rioolheffing zodanig is vormgegeven dat een deel van de rekening een eigenarenheffing is met verhard oppervlak of WOZ-waarde als maatstaf. De korting is alleen aan de orde voor aansluitingen op het gemengde rioolstelsel, dus niet bij een gescheiden stelsel. Bij een appartementencomplex kan alleen het geheel worden bekeken in overleg met de vereniging van eigenaren of de verhuurder.
6. Rioolbelasting zodanige grondslag geven dat afkoppelen altijd loont. De heffing kan gedeeltelijk worden gebaseerd op de hoeveelheid aangesloten verhard oppervlak (daken en verharding). Afkoppelen loont dan direct en elke vierkante meter telt. Nadeel is dat je een extra kolom met gegevens bij je belastinggegevens hebt. Dit geeft extra taken voor inventariseren, actueel houden en bezwaren behandelen.

4. Afdwingen

Desgewenst kan de “afkoppelverordening” worden ingezet voor verplicht afkoppelen op eigen terrein in delen van de kernen waar dat goed mogelijk is. De verordening is bedoeld als sluitstuk van het beleid en als stok achter de deur. Desgewenst kan het worden gecombineerd met een korting op de heffing, mits een heffingsmaatstaf is gekozen waarbij dergelijke korting passend is.

Extreme buien

Extreme buien geven steeds vaker problemen met wateroverlast. Het geeft een nieuwe opgave.

- Rioolstelsels zijn veelal ontworpen voor probleemloze afvoer van hemelwater tot een neerslagintensiteit van 60 l/s/ha (liter per seconde per hectare) ofwel 20 mm/uur. Dit is voldoende voor alle normale dagen en ook voor de meeste zware neerslag.
- Af en toe, vooral bij zomerse donderbuien, komen hogere neerslagintensiteiten voor, tot wel 300 l/s/ha. Het is erg kostbaar om rioolstelsels daarop te dimensioneren. Als zo'n bui (of hevige cel in een bui) slechts enkele minuten duurt is er weinig aan de hand. Het wordt een probleem als het langer aanhoudt.
- De verwachting is dat door de klimaatontwikkeling extreme buien vaker voorkomen. In vakliteratuur wordt gepleit om te rekenen op een uur lang 300 l/s/ha ofwel 100 mm in een uur. Afgelopen jaren zijn dergelijke extreme buien op meerdere plekken in ons land waargenomen. Het wordt geen eis dat de gemeente het systeem zodanig ontwerpt dat zo'n bui probleemloos verwerkt kan worden, maar wel een opgave voor de inrichting van de openbare ruimte om overlast en schade te beperken.
- Het belangrijkste kenmerk van dergelijke situaties is dat het water niet in de riolering past en dus op straat blijft staan en daar gaat stromen richting lage plekken. Op de lokaal laagste plekken komt alles bijeen en ontstaat overlast en schade. De nieuwe opgave wordt om het water her en der te geleiden naar laag gelegen groenstroken. Bij het ontwikkelen van ruimtelijke plannen dient deze nieuwe opgave mee te spelen. Hemelwaterafvoer wordt steeds minder een ondergrondse aangelegenheid, maar krijgt invloed op de inrichting van de bovengrondse openbare ruimte.

Verordening grond- en hemelwater als stok achter de deur

Eén van de bedoelingen van het nieuwe beleid is dat zo min mogelijk grondwater en hemelwater wordt afgevoerd naar de zuivering. Die is namelijk bedoeld voor het zuiveren van afvalwater. Extra toevoer van relatief schoon water leidt tot hogere kosten en een lager zuiveringsrendement.

Sinds de invoering van de Wet gemeentelijke watertaken is het mogelijk een verordening af te kondigen, die in aangewezen gebieden een verbod op het lozen van grondwater en hemelwater op de afvalwaterriolering behelst. De VNG heeft hiertoe een modelverordening opgesteld. De verordening is bedoeld als sluitstuk van het afkoppelbeleid. Het vormt een instrument waarmee kracht wordt verleend aan het beleid uit het GRP.

De verordening gaat concreet werken in speciaal aangewezen gebieden, bijvoorbeeld:

- In de situatie dat het bestaande gemengde rioolstelsel wordt of is vervangen door een systeem met gescheiden afvoer of een systeem voor alleen het afvalwater. In zo'n geval wordt van de perceeleeigenaren verwacht dat zij hun lozings-situatie aanpassen aan de nieuwe situatie in de straat. Meestal zullen eigenaren hiertoe genegen zijn, met name als de gemeente voorziet in communicatie en hen tegemoet komt tijdens het werk. Soms zijn er echter mensen die weigeren mee te werken.
- In buurten met een gemengd rioolstelsel, waarbij de woningen ruime tuinen hebben en op goed doorlatende grond staan. Hier kan van de particulier worden verlangd dat hij binnen enkele jaren zijn hemelwater infiltreert in de bodem op het eigen perceel.
- In het buitengebied. Hier is drukriolering aangelegd waarop alleen afvalwater mag worden geloosd omdat anders overbelasting van het systeem optreedt.

De verordening is bedoeld als stok achter de deur. Niet prettig, wel nuttig.

Opgaven voor vervanging en verbetering

Het beheer van het uitgebreide rioolstelsel brengt met zich mee dat versleten onderdelen moeten worden vervangen of gerelined. Daarnaast zijn enkele verbeteringen nodig. Hierbij speelt het begrip doelmatigheid de hoofdrol.

Rioolvervanging of relining

Riolering heeft een eindige levensduur. Na verloop van tijd kunnen bijvoorbeeld zettingen optreden of lekkende voegen of aantasting van beton. Een belangrijke indicator is de leeftijd, maar soms zijn relatief jonge riolen toch snel versleten, bijvoorbeeld door slechte aanleg of door aantasting ten gevolge van lozingen vanuit de drukriolering. De toestand van de riolering wordt daarom periodiek geïnspecteerd met behulp van speciale rijdende camera's. Er volgt een nauwkeurige beoordeling en rapportage. De rioolbeheerder kan aan de hand daarvan kiezen voor onderhoud en reparaties

aan de riolering of hij kan besluiten dat delen van het rioolstelsel toe zijn aan relining of vervanging. Bij relining wordt binnenin de oude riolering een nieuwe kunststof voorziening aangebracht, terwijl bij vervanging de straat wordt opgebroken en nieuwe buizen worden gelegd. Rioolvervanging is daardoor een zeer ingrijpende maatregel. Dikwijls wordt tegelijk de wegconstructie verbeterd, het wegdek vernieuwd en de openbare ruimte opnieuw ingericht. Rioolvervanging vraagt daarom een goede voorbereiding en afstemming met andere vakgebieden. Relinen is minder ingrijpend en is meestal aanzienlijk goedkoper.

Rioolreparatie als maatwerk om de levensduur te verlengen

Een verouderend riool is meestal niet opeens aan vervanging toe. Vaak is het een proces van langzamerhand slechter worden. Er valt eens een klein gat in de weg boven de plek waar de riolering lekt op een vergane voegverbinding. Het riool hoeft dan niet direct vervangen te worden, maar kan op die ene plek worden gerepareerd. In bijvoorbeeld winkelstraten of ontsluitingswegen wil je niet dat het riool met enige regelmaat moet worden gerepareerd. Daar kies je bij twijfel al snel voor vervanging of relining. In rustige buurtstraten is het echter een acceptabele methode om door het toepassen van reparaties de levensduur van de riolering flink te verlengen en zodoende de totale kosten voor de gemeenschap te beperken. In de komende 20 jaar verkeren naar verwachting behoorlijk veel riolen in Haaksbergen in deze situatie. Het is niet mogelijk deze reparaties vooraf in detail aan te geven, laat staan te programmeren. Het vraagt een alerte houding van de rioolbeheerder, inclusief beschikbaarheid van middelen en menskracht om snel tot actie over te gaan om zodoende overlast te beperken.

Op 4 juli 2011 heeft in Haaksbergen een korte workshop plaatsgevonden, gericht op het programmeren van de vervanging of relining voor de komende jaren. Lokale deskundigheid en inspectieresultaten werden bijeen gevoegd. Het heeft geleid tot indeling van de riolen in een vijftal categorieën. Een afweging tussen relining en vervangen wordt te zijner tijd per project gemaakt op basis van dan uit te voeren inspecties en op basis van de plannen die er al of niet zijn om de weg te reconstrueren en de openbare ruimte opnieuw in te richten. In dit GRP wordt er van uitgegaan dat in 80% van de gevallen wordt gekozen voor relinen en nog slechts 20% vervangen. Bijgaand een overzicht van de geplande ingrepen en een kaartje.

Overzicht van de geplande rioolvervangingen of relining.

A. Riolen die snel aangepakt moeten worden

Vanuit inspectiebeelden en lokale kennis is duidelijk dat enkele riolen in slechte staat verkeren en snel vervangen of gere-lined moeten worden. Deze worden geprogrammeerd voor de jaren 2012 tot en met 2015. Het gaat om de volgende straten:

- Veldmaterstraat, Geukerdijk, Nachtegaal, Hibbertstraat, Dr. Schaepmanstraat.

B. Riolen die binnen enkele jaren aangepakt moeten worden

Eveneens vanuit inspectiebeelden en lokale kennis komen onderstaande riolen naar voren als te vervangen of relinen binnen enkele jaren. Deze worden geprogrammeerd voor de jaren 2016 tot en met 2019. Het gaat om de volgende straten:

- Wagnerstraat, 't Meuke, Frans Halsstraat, Van Speijkstraat, Eibergsestraat en omgeving

C. Riolen die op middellange termijn aan vervanging of relining toe zijn

Het gaat hier om een grote groep riolen die nog niet slecht zijn, maar wel gebreken gaan vertonen. Het is de bedoeling deze riolen regelmatig te inspecteren zodat de achteruitgang in beeld wordt gebracht. In deze periode kunnen kleine gebreken worden gerepareerd zodra daar aanleiding toe is. Met de kennis van nu is de verwachting dat deze riolen aan vervanging of relining toe zijn in de perioden van 2020 tot 2023. Dit is echter een ruwe indicatie. De tijd zal leren hoe de feitelijke achteruitgang van deze riolen verder verloopt. In een volgend GRP kan deze groep beter in beeld worden gebracht. Het gaat om de volgende buurten:

- Zienesch, De Pas

D. Riolen die in goede staat verkeren

Het gaat hier om riolen die al een flink aantal jaren in de grond liggen, namelijk vanaf 1970 tot 1990 en voor zover bekend in goede staat verkeren. Er is nog niet veel te zeggen over het moment dat vervanging of relining aan de orde is. De enige reële verwachting is dat het nog lang zal duren. Vooralsnog wordt gedacht aan de periode van 2024 tot 2041. Het gaat om de volgende buurten:

- Muziekbuurt, Wolferink, 't Varck, Deel van Sint Isidorishoeve, Deel van Buurse

E. Riolen die in nieuwstaat verkeren

Dit betreft recent aangelegde of vervangen riolen die nog in nieuwstaat verkeren. Onder recent wordt in dit verband verstaan alles van na 1990. Met de inzichten van dit moment wordt een levensduur van circa 70 jaar verwacht. Vervanging of relining is dan aan de orde in de periode van 2042 tot 2081. Het gaat bijvoorbeeld om de volgende buurten:

- Hassinkbrink, Stepelo, Veldmaat Noord, Brammelo

Renovatie van gemalen

Tijdens de voorbereiding van dit GRP zijn de rioolgemalen in de gemeente Haaksbergen geïnspecteerd. Het onderzoek wijst uit dat meerdere gemalen kampen met achterstallig onderhoud en dat komende jaren door de leeftijdsopbouw van het gemalenbestand relatief veel groot onderhoud noodzakelijk is.

Verbeteringsmaatregelen

De riolering in de gemeente Haaksbergen voldoet aan de gestelde eisen. Al enkele jaren wordt voldaan aan de eisen van de basisinspanning. Maatregelen ter vergroting van de afvoercapaciteit zoals verwoord in het basisrioleringsplan zijn uitgevoerd. Een knelpunt wordt gevormd door de injecties vanuit de drukriolering in het buitengebied. Op de plekken waar dit water wordt geïnjecteerd in het vrijvalstelsel ontstaat stank en aantasting van het beton van de riolering. Uitvoering van de ringleiding uit het vorige GRP is in gang gezet om dit knelpunt te verhelpen. Voor de toekomst zijn er nog twee zaken die aandacht vragen, namelijk de extreme buien en het afkoppelen van hemelwater. Beide onderwerpen zijn behandeld bij het hemelwaterbeleid.

Kostentoerekening, vermogensbeheer en rioolheffing

Rioleringsbeheer kost geld. In dit hoofdstuk wordt toegelicht om welke kosten het gaat. Vervolgens wordt ingegaan op de wijze waarop investeringen worden afgeschreven en welke spelregels worden gehanteerd bij het vermogensbeheer. Tot slot wordt stilgestaan bij de wijze waarop de rioolheffing is vormgegeven om de benodigde middelen te vergaren.

Kostentoerekening aan de rioolbelasting

Activiteiten die worden uitgevoerd ten behoeve van het rioleringsbeheer mogen worden toegerekend aan het rioleringsbeheer. Zij worden bekostigd vanuit de middelen die worden binnengehaald met de rioolbelasting. In het “model kostenonderbouwing rioolheffing van de VNG” wordt als toets de checkvraag geformuleerd: “Worden de activiteiten verricht ter nakoming van de

zorgplichten voor afval- hemel- en grondwater?”. Dit is de wezenlijke vraag op grond waarvan iets kan worden toegerekend aan de rioolheffing of niet. Vervolgens wordt een standaardoverzicht gepresenteerd. De bedoeling is dat deze spoort met de begroting, zie bijgaand kader.

Relatie tussen het GRP en de begrotingscyclus

In het GRP wordt de beleidsmatige onderbouwing van de uitgaven geschetst. Daarbij wordt meerdere jaren vooruit gekeken om te zorgen dat de rioolbelasting ook op lange termijn op het juiste niveau zit om alle noodzakelijke activiteiten te kunnen uitvoeren om het rioolstelsel en aanverwante zaken duurzaam in stand te houden. Daarnaast is er een jaarlijkse cyclus van begroting, feitelijke uitgaven en de verantwoording daarvan in de jaarrekening. Het is de bedoeling van het GRP dat deze sturend is voor de jaarlijkse gang van zaken en daaraan een beleidsmatige basis geeft. In de praktijk kunnen natuurlijk ontwikkelingen optreden waardoor een jaar in werkelijkheid afwijkt van de raming en het beleid. Dit dient jaarlijks te worden verantwoord in de jaarrekening. In het volgende GRP wordt hierop teruggekomen met de vraag of aanpassing in het beleid nodig is. Vervolgens geeft het nieuwe GRP een nieuwe planning voor de lange termijn waarin de afwijkingen uit de voorgaande jaren zijn opgenomen en waarin nieuwe inzichten worden betrokken. Op deze wijze zijn de jaarlijkse cyclus van begroting en jaarrekening en het langjarige GRP ondersteunend aan elkaar.

Sommige activiteiten worden enkel uitgevoerd ten behoeve van het rioleringsbeheer en worden daaraan geheel toegerekend, bijvoorbeeld het inspecteren en reinigen van de riolering. Daarnaast zijn er gezamenlijke en gemengde activiteiten, zie bijgaande kaders. Voor deze activiteiten wordt in de begroting aangegeven welk gedeelte van de kosten ten laste van de rioolheffing wordt gebracht, op basis van het beleid zoals verwoord in het GRP.

Gezamenlijke activiteiten

Onder gezamenlijke activiteiten wordt bijvoorbeeld de herinrichting van een bestaande wijk verstaan. Dit leidt tot meerdere activiteiten zoals rioolvervanging en herinrichting van de openbare ruimte. Er wordt bij een dergelijk integraal project economisch voordeel behaald doordat werk met werk wordt gemaakt. Anderzijds ontstaat soms enige kapitaalvernietiging als de riolering iets eerder wordt vervangen dan strikt noodzakelijk. Het maatschappelijk voordeel van een integrale aanpak is vaak van doorslaggevend belang. Het is zaak om binnen de begroting van het integrale project aan te geven welke deel van de totale kosten redelijkerwijs ten laste van de rioolheffing worden gebracht.

Gemengde activiteiten

Gemengde activiteiten dienen meerdere doelen. Bijvoorbeeld straatreiniging. Dat wordt hoofdzakelijk gedaan voor het schoonhouden van de openbare ruimte. Maar het dient ook de riolering omdat de kolken dan minder vaak hoeven te worden gereinigd. Van zo'n gemengde activiteit kan een gedeelte van de kosten worden toegerekend aan de rioolheffing. Het percentage van kostentoerekening is enigszins arbitrair en dient naar redelijkheid te worden gekozen met een onderbouwing in het GRP.

Onderstaand worden enkele gemengde activiteiten besproken:

- **Straatreiniging**

Straatreiniging dient in eerste plaats het beheer van de openbare ruimte. In tweede instantie treedt een besparing op bij het reinigen van de kolken. Percentages van toerekening aan de rioolheffing van 0% tot 50% komen voor. Het laatste lijkt onredelijk omdat je vanuit het rioolbeheer beredeneerd dan beter de kolken een keer vaker kunt reinigen. Een percentage van circa 20 % lijkt recht te doen aan de optredende voordelen bij het kolken reinigen. Dit percentage wordt in dit GRP gehanteerd.

- **Slotenonderhoud**

Sloten in het buitengebied horen niet of nauwelijks bij de zorgplichten uit de Wet gemeentelijke watertaken. Ze horen eerder bij wegbeheer of bij het waterschap. Met sloten in stedelijk gebied ligt het anders. Deze hebben dikwijls rechtstreekse opvang van hemelwater vanaf afgekoppelde delen. Een percentage van rond 0% tot 50% van alle sloten lijkt daarom redelijk om toe te rekenen aan de rioolheffing of een nauwkeurige toerekening als het onderscheid goed te maken is. In dit GRP is gerekend met de werkelijke kosten in het stedelijk gebied en niets voor het buitengebied.

- **Onderhoud WADI's**

WADI's zijn een soort luxe greppels in stedelijk gebied. Het hemelwater wordt hierin verzameld en kan rustig infiltreren. Door passage van de grasmat worden verontreinigingen gefilterd of afgebroken. Een WADI is in essentie een voorziening voor de hemelwaterzorgplicht van een gemeente. Daarenboven wordt de grondwaterstand gereguleerd, eveneens een zorgplicht van de gemeente die wordt bekostigd vanuit de rioolheffing. In de praktijk zien bewoners een WADI vaak als een groenvoorziening of een speelplek. Die functies heeft een WADI vaak ook. Het lijkt daarom redelijk het beheer van het gras voor 50% toe te rekenen aan de rioolheffing. In dit nieuwe GRP wordt daarom gerekend met 50%, terwijl in het vorige GRP werd gerekend met 0%.

Exploitatiekosten

Het dagelijks beheer en onderhoud van de riolering is van essentieel belang om het systeem goed te laten functioneren. Bijgaande tabel geeft een overzicht van de hiermee gepaard gaande jaarlijkse kosten, prijspeil 2012. Voor onderbouwing van genoemde getallen wordt verwezen naar een spreadsheet met veel meer informatie. De getallen zijn gebaseerd op ervaring van de gemeentelijke organisatie.

Belangrijk is de keuze van het uurtarief voor inzet van eigen medewerkers. Binnen de gemeente Haaksbergen is de keuze gemaakt om overheadkosten te verdisconteren in het uurtarief van alle medewerkers. Het gaat om een opslagpercentage van 96%. Voor het rioleringsbeheer zou dit leiden tot een tarief van € 56 per uur voor schaal 5 op MBO – niveau en € 106 voor schaal 10A op HBO – niveau. Dergelijke hoge tarieven kennen echter twee zwaarwegende nadelen.

Ten eerste leidt het tot een hoge rioolheffing omdat in het rioleringsbeheer sprake is van forse inzet van eigen mensen. In uiterste vorm kan zelfs de vraag worden gesteld of het niet leidt tot oneigenlijke winst via de rioolheffing hetgeen wettelijk niet is toegestaan. Ten tweede leidt het hoge uurtarief tot een scheve verhouding bij een afweging van taken in eigen beheer uitvoeren versus uitbesteden aan marktpartijen. In dit GRP is daarom gerekend met een marktconform opslagpercentage van 35%, hetgeen leidt tot een tarief van € 38 per uur voor uitvoerend werk om MBO – niveau en € 73 per uur voor werk op HBO – niveau.

In dit GRP worden onder de exploitatiekosten ook gerekend de kosten voor groot onderhoud aan de rioolgemalen. Deze activiteiten hebben per afzonderlijk werk een duurzaam karakter, maar over het hele systeem bezien een repeterend karakter. Op termijn is het voordeliger om dergelijke activiteiten niet meerjarig af te schrijven vanwege de rentelasten die daarmee gepaard gaan.

Beheertaak	Kosten per jaar	Toelichting
Riolering vrijverval	€ 357.000	Kolkenzuigen, aansluitingen, inspecties, personeel, etc.
Drukriolering	€ 311.000	Energie, onderhoud pompunits, H2S, storingen, personeel, etc.
Rioolgemalen	€ 192.000	Energie, onderhoud, monitoring, storingen, personeel, etc.
Waterbeheer	€ 121.000	Grondwater, duikers, sloten, materieel, personeel, etc.
Beleid GRP	€ 273.000	Beleid, beheer, TWN, RIONED, personeel, etc.
Subtotaal exploitatie	€ 1.254.000	Zie bijlage x met specificatie van deze bedragen
Gemaalrenovaties	€ 100.000	Nieuwe pompen, electro, persleidingen, betonputten, etc.
Drukriolering renovatie	€ 400.000	Nieuwe pompen, electro, persleidingen, betonputten, etc.
Totaal	€ 1.754.000	Jaarlijkse kosten incl. renovatie van de gemalen en pompunits.

Kosten voor vervanging, relinen en verbeteren van de bestaande riolering

Het vervangen of relinen van verouderde riolering is één van de grootste uitgavenposten van het rioleringsbeheer. Het vooraf ramen van de kosten is daarom een belangrijke opgave voor het GRP. Deze raming is van invloed op de noodzakelijke hoogte van de rioolbelasting.

Op dit punt in het GRP komen twee essentiële keuzes bijeen, namelijk de keuze tussen vervangen of relinen en de manier waarop invulling wordt gegeven aan de ambitie tot afkoppelen van hemelwater, zoals eerder besproken in dit GRP bij het waterplan. Beide punten worden samengevoegd tot 3 scenario's:

Scenario conservatief beleid.

- De kerngedachte van dit scenario is de bestaande riolering niet te veranderen.
- Verouderde riolering wordt vervangen door vergelijkbare nieuwe.
- Beperkt afkoppelen conform ambitieniveau C.
- De kosten volgen uit de berekening van de vervangingswaarde van het bestaande rioolstelsel zoals aangegeven in bijgaand kader.
- Dit scenario wordt niet gekozen omdat betere modernere keuzes mogelijk zijn.

Scenario IT – riolen.

- Dit scenario volgt de lijn die afgelopen jaren is gekozen in de gemeente Haaksbergen.
- Bij verouderde riolering wordt een dubbel stelsel aangelegd. Dit betreft een veelal wat kleiner riool voor het afvalwater en bijvoorbeeld een IT – riool voor het hemelwater.
- Bij dit scenario past afkoppelen conform ambitieniveau A, in lijn met het waterplan.
- Het kostenniveau ligt op 150% ten opzichte van het conservatieve scenario.
- Dit scenario biedt kwaliteit, maar wordt verworpen wegens de hoge kosten.

Scenario doelmatigheid.

- Kerngedachte van dit scenario is om doelmatigheid na te streven door in te spelen op de innovatieve techniek van relinen en door bij afkoppelen te kiezen voor kleinschalige oplossingen en inzet van particulier initiatief.
- Bij verouderde riolering wordt zoveel mogelijk afgezien van de ingrijpende vervanging en in plaats daarvan gekozen voor relining, dus een kunststof kous van binnenuit. Deze innovatie heeft zich afgelopen decennia bewezen als betrouwbare techniek en is afgelopen jaren door marktwerking sterk in prijs gedaald. Veel riolen in de gemeente Haaksbergen lenen zich voor relinen.
- Afkoppelen van verhard oppervlak conform ambitieniveau B, dus met kleinschalige technieken en inzet van particulier initiatief.
- De kosten voor relinen zijn circa de helft vergeleken met vervangen. Als relinen mogelijk is bij 80% van de riolen, dan geeft dit een kostenniveau van 60% vergeleken met het conservatieve scenario. De kosten van kleinschalig afkoppelen worden geschat op 15%, waarmee dit scenario in totaal op 75% uitkomt.
- Dit scenario wordt gekozen vanwege aantrekkelijke kosten en duurzaamheid.

Vervangingswaarde van de riolering in de gemeente Haaksbergen

De kosten voor de totale vervangingswaarde van de riolen in Haaksbergen zijn geraamd met behulp van het rioolbeheerprogramma Kikker. De volgende uitgangspunten zijn daarbij gehanteerd:

1. Riool krijgt opnieuw dezelfde diameter en diepteligging.
2. Materiaal: beton.
3. Grondsoort zand
4. Wegdek vernieuwen over de sleufbreedte.
5. Vrijkomende grond opnieuw gebruiken in de sleuf.
6. Aansluitleidingen vernieuwen tot aan de woning.
7. Kolken vernieuwen.
8. Inclusief WRU (winst, risico en uitvoering door aannemer)
9. Inclusief VT (voorbereiding en toezicht door of namens gemeente)
10. Inclusief AK (algemene kosten bij gemeente)
11. Exclusief BTW.

Ter illustratie de geraamde kosten per strekkende meter voor twee typerende situaties:

- Woonstraat met riool Ø 400 mm op 2 m diepte onder klinkerverharding
 - Dit wordt geraamd op € 500,-- per strekkende meter.
- Ontsluitingsweg met riool Ø 1000 mm op 4 m diepte onder asfaltverharding.
 - Dit wordt geraamd op € 1500,-- per strekkende meter.

De totale vervangingswaarde van de bestaande riolering in de gemeente Haaksbergen wordt op basis van dezelfde uitgangspunten geraamd op € 106.000.000,-- exclusief BTW en exclusief gemalen en bijzondere voorzieningen. Dit getal vormt een illustratie van de hoge kosten die horen bij de riolering.

Kostenindicatie rioolrenovatie komende jaren

Op basis van de resultaten van uitgevoerde rioolinspecties aangevuld met de vakkennis van medewerkers van de gemeente Haaksbergen zijn de te verwachten rioolrenovaties ingedeeld in 5 groepen.

Het gaat om de volgende kostenindicaties:

A. Riolen die snel gerenoveerd moeten worden, te weten in de jaren 2012 – 2015

Het gaat om 640 meter en de kosten voor vervanging worden geraamd op € 430.000,--.

Uitgaande van het scenario doelmatigheid met 20% vervanging, 80% relining en kleinschalige maatregelen voor afkoppelen leidt dit tot een raming van € 82.500,-- per jaar.

B. Riolen die binnen enkele jaren aan renovatie toe zijn, te weten in de jaren 2016 – 2019

Het gaat om 6,1 km en de kosten voor vervanging worden geraamd op € 4.400.000,--.

Uitgaande van het scenario doelmatigheid met 20% vervanging, 80% relining en kleinschalige maatregelen voor afkoppelen leidt dit tot een raming van € 825.000,-- per jaar.

C. Riolen die op middellange termijn aan renovatie toe zijn, te weten in de jaren 2020 – 2023

Het gaat om 33 km en de kosten voor vervanging worden geraamd op € 26.000.000,--.

Uitgaande van het scenario doelmatigheid met 20% vervanging, 80% relining en kleinschalige maatregelen voor afkoppelen leidt dit tot een raming van € 4.875.000,-- per jaar.

D. Riolen die in goede staat verkeren, waarbij renovatie pas aan de orde is in de jaren 2024 – 2041

Het gaat om 45 km en de kosten voor vervanging worden geraamd op € 37.000.000,--.

Uitgaande van het scenario doelmatigheid met 20% vervanging, 80% relining en kleinschalige maatregelen voor afkoppelen leidt dit tot een raming van € 1.500.000,-- per jaar.

E. Riolen die in nieuwstaat verkeren en dus pas in de jaren 2042 – 2081 toe zijn aan renovatie

Het gaat om 50 km en de kosten voor vervanging worden geraamd op € 38.000.000,--.

Uitgaande van het scenario doelmatigheid met 20% vervanging, 80% relining en kleinschalige maatregelen voor afkoppelen leidt dit tot een raming van € 750.000,-- per jaar.

Eenmalige kosten

Omdat er sprake is van enige achterstand bij de renovaties van de rioolgemaal en omdat door de leeftijdopbouw eerstkomende jaren extra renovaties noodzakelijk zijn, wordt gerekend met een eenmalige extra post van € 1.000.000 voor de rioolgemaal in 2013.

Verder loopt nog het project van het verbeteren van de afvoer naar de zuivering middels een groter transportriool en een ringleiding voor de gemaalinjecties. Hiermee is, naast eerder gevoteerde kredieten, in komende planperiode nog € 900.000 gemoeid.

Tot slot wordt gerekend met € 2.000.000 aan maatregelen in de planperiode voor opvang van extreme buien in buurten waar geen relining of vervanging aan de orde is.

Vermogensbeheer

Het berekenen van de benodigde rioolheffing is in essentie het in balans brengen van de inkomsten en uitgaven. Tussen beide staat een demper ofwel tariefsegalisatie. De bedoeling van de egalisatie is dat de heffing niet van jaar tot jaar varieert afhankelijk van de projecten van dat jaar en van eventuele mee- of tegenvallers. De egalisatie bestaat enerzijds uit meerjarige afschrijving van de investeringen en kan daarnaast een spaarvoorziening omvatten. Beide worden in bijgaand kader toegelicht.

Naast een voorziening is er de mogelijkheid van een reserve. Dat is niet bewust sparen, maar een soort potje voor overschotten. Het saldo van een reserve is minder beschermd voor het rioleringsbeheer dan het saldo van een voorziening. Als er in een jaar veel geld van de begroting onbenut blijft, dan komt dit in de reserve terecht. Het vraagt om toelichting vanuit de ambtelijke organisatie waarom de planning niet is gehaald. Vervolgens komt de vraag of het geld beschikbaar blijft voor rioleringsbeheer of vervalt aan algemene reserves.

In het onderhavige nieuwe GRP wordt voor rioolrenovaties uitgegaan van directe afboeking vanuit de rioolvoorziening of activering van de investeringen over 40 jaar, afhankelijk van het saldo in de voorziening. Daarnaast wordt gewerkt met een voorziening waaraan rente wordt toegekend. Er wordt, eenvoudig geformuleerd, op lange termijn gestreefd naar een spaarvoorziening met ongeveer even veel geld als de uitstaande restlening. Hiermee wordt demping van pieken in de heffing bereikt, zonder de lasten al te zeer te verschuiven naar de komende generatie en zonder al te hoge rentelasten. Voor de toekomst wordt zodoende flexibiliteit ingebouwd om in te kunnen spelen op innovaties. Maatregelen met een beperkte levensduur zoals het vervangen van pompen worden niet geactiveerd, maar direct ten laste van de exploitatie gebracht. Eventuele overschotten van een jaar worden afgeboekt op oude kapitaalslasten.

Egalisatie van de hoogte van de rioolheffing in de vorm van meerjarig afschrijven en sparen:

1. Ten eerste is het verplicht de lasten voor investeringen te spreiden door meerjarig af te schrijven:
 - a. Investerings in de riolering voor verbeteringsmaatregelen en rioolvervanging moeten volgens de regels van de BBV worden geactiveerd en meerjarig afgeschreven. Afschrijven is op methodische wijze, afgestemd op de verwachte toekomstige gebruiksduur, ten laste van de exploitatie brengen van kapitaalgoederen.
 - b. Dit is vergelijkbaar met het aangaan van een lening bij een bank of de eigen organisatie. De demper bestaat dan uit spreiding van de lasten over de jaren.
 - c. De afschrijving per jaar gaat in gemeente Haaksbergen met lineaire afschrijving.
 - d. Een nadeel van lenen is dat rente wordt betaald. Bij een rente van 5% en lineaire afschrijving over 40 jaar wordt in totaal ongeveer evenveel betaald aan rente als aan afschrijving.
 - e. Het activeren en afschrijven heeft als voordeel dat het geld niet direct beschikbaar hoeft te zijn.
 - f. De kerngedachte van activeren is dat de lasten worden gedragen door de generatie die profijt heeft van de gerealiseerde werken. De riolering wordt gezien als een investering met economisch nut omdat het bijdraagt aan het genereren van middelen omdat voor de riolering een eigen heffing beschikbaar is.
 - g. Bij het bepalen van de afschrijvingstermijn kijk je naar de verwachte economische levensduur ofwel de toekomstige gebruiksduur. De afschrijvingstermijn is daarom korter dan de verwachte technische levensduur. Soms verouderd een riool sneller door lokale omstandigheden of wordt een riool voortijdig vervangen vanwege hydraulische capaciteit of meeliften met werken in de openbare ruimte. Termijnen van 15, 40 en 60 jaar voor verschillende objecten worden veelal redelijk geacht met oog op deze risico's.
 - h. Meerjarig afschrijven voor een werk legt een soort hypotheek op de volgende generatie. Het is een morele maatschappelijke afweging of je dit wilt of dat je het systeem vrij van schulden wilt overdragen aan de volgende generatie.
 - i. Langjarige activering veronderstelt dat de maatschappij over tientallen jaren nog in staat is om de lasten op te brengen. Verder telt het mee in de staatsschuld. Laatstgenoemde bezwaren vervallen als er tegenover het geactiveerde kapitaal sprake is van gespaard kapitaal.
2. Ten tweede is het mogelijk te sparen.
 - a. Sparen kan door vorming van een voorziening, dat is een beschermde spaarpot ten behoeve van een specifiek omschreven doel. Een kanttekening bij de keuze voor een voorziening is dat je vooraf moet aangeven waarvoor de voorziening bedoeld is. Het vraagt om programmering van voorziene werken. De geraamde uitgaven in het GRP zijn een voldoende goede basis voor het opbouwen van een voorziening.
 - b. Aan het saldo in de voorziening mag rente worden toegekend, mits de benodigde uitgaven zijn berekend met de contante waarde methode, dus rekening houdend met rente en inflatie gedurende de periode dat voor een werk wordt gespaard. In het GRP wordt dit veelal gedaan.
 - c. Een kerngedachte van sparen is dat het deugdzamer is dan lenen.
 - d. Door te sparen in een voorziening waaraan rente wordt toegekend, vervallen de bezwaren van het langjarig afschrijven zoals hierboven vermeld onder 1d, 1h en 1i.
 - e. Sparen heeft als nadeel dat nu al betaald moet worden voor een vervangingspiek die pas later gaat optreden. Je laat de huidige generatie betalen voor het profijt van de volgende generatie.

Grondslag en maatstaf voor de rioolheffing

Gemeenten hebben de mogelijkheid tot een heffing om de kosten voor de gemeentelijke watertaken te bestrijden. Zie bijgaand kader met de wetstekst.

Artikel 228a Gemeentewet:

1. Onder de naam rioolheffing kan een belasting worden geheven ter bestrijding van de kosten die voor de gemeente verbonden zijn aan:
 - a. de inzameling en het transport van huishoudelijk afvalwater en bedrijfsafvalwater, alsmede de zuivering van huishoudelijk afvalwater en
 - b. de inzameling van afvloeiend hemelwater en de verwerking van het ingezamelde hemelwater, alsmede het treffen van maatregelen teneinde structureel nadelige gevolgen van de grondwaterstand voor de aan de grond gegeven bestemming zoveel mogelijk te voorkomen of te beperken.
2. Ter zake van de kosten, bedoeld in het eerste lid, onderdelen a en b, kunnen twee afzonderlijke belastingen worden geheven.
3. Onder de kosten, bedoeld in het eerste lid, wordt mede verstaan de omzetbelasting die als gevolg van de Wet op het BTW-compensatiefonds recht geeft op een bijdrage uit dat fonds.

De rioolheffing voor 2012 van de gemeente Haaksbergen is gericht aan de gebruiker van percelen, heeft als heffingsmaatstaf een vast bedrag voor woningen en een bedrag naar waterverbruik voor bedrijven en bedraagt voor een veelvoorkomende gezinssituatie € 230,-- per jaar. Bijgaand kader schets enkele wetenswaardigheden rondom de rioolheffing en mogelijke varianten. De notitie van de VNG behorende bij het “model kostenonderbouwing rioolheffing” gaat dieper in op deze materie.

Bijgaand enkele kaders:

1. Het eerste kader schetst enkele wetenswaardigheden rondom de rioolheffing.
2. Het tweede kader benoemt enkele voor- en nadelen van de huidige heffingsmaatstaf.
3. Het volgende kader gaat in op een alternatieve heffingsmaatstaf waarin het profijtbeginsel en het kostenveroorzakingsbeginsel sterk doorwerken, gebruik makend van gegevensbestanden die reeds aanwezig zijn bij de gemeente.

Enkele wetenswaardigheden rondom de rioolheffing

Voorheen betrof de heffing een rioolrecht, dat is een retributie, waaraan in de praktijk nadelen kleefden vanwege knellende jurisprudentie. Sinds de Wet gemeentelijke watertaken is het een rioolbelasting met ruimere mogelijkheden om de activiteiten zoals verwoord in het GRP te bekostigen vanuit de vernieuwde heffing.

De rioolheffing kan gericht zijn op de eigenaar of de gebruiker van een perceel. Beide worden veel toegepast in Nederland. Sommige heffingsmaatstaven passen beter bij eigenaar, andere juist bij gebruiker.

De wet geeft de mogelijkheid voor een gesplitste heffing, dat is een aparte heffing voor alleen het afvalwater en daarnaast een heffing voor hemel- en grondwater. De gedachte is dat de heffing dan klaar is voor een waterketenbedrijf dat zich alleen richt op afvalwater. In de praktijk is het lastig omdat oude rioolstelsels meestal van het gemengde stelseltype zijn. Daarnaast moeten bij een gesplitste heffing ook de kapitaalslasten van oude investeringen alsnog worden opgesplitst. Het oogt gekunsteld. Normaal is de gecombineerde heffing waarbij één rekening wordt gestuurd met een heffing die is bedoeld voor het bestrijden van de kosten die volgen uit de drie gemeentelijke zorgplichten voor afvalwater, hemelwater en grondwater.

De rioolheffing mag niet worden gebaseerd op inkomen, winst of vermogen. Wel op het profijtbeginsel of het kostenveroorzakingsbeginsel. Verder mag de heffing worden gebruikt ter ondersteuning van beleidsdoelen, mits er geen sprake is van willekeur of onredelijkheid.

Redelijke heffingsmaatstaven zijn: een vast bedrag per perceel, bedrag naar waterverbruik, bedrag naar huishoudgrootte, bedrag naar verhard oppervlak, bedrag naar WOZ-waarde van het eigendom:

- Een vast bedrag per perceel is de eenvoudigste heffingsmaatstaf. Het past zowel bij heffing van eigenaren als gebruikers.
- Een bedrag naar waterverbruik sluit aan bij het profijtbeginsel, want wie veel gebruikt betaalt extra. Het komt ook sympathiek en eerlijk over. Het sluit echter niet aan bij de kostenveroorzaking omdat de kosten voor de riolering nauwelijks worden beïnvloed door de mate van afvalwater. Perceptiekosten zijn hoger doordat informatie van het drinkwaterbedrijf benodigd is. Het past alleen bij een gebruikersheffing.

- Een bedrag naar huishoudgrootte lijkt impliciet op waterverbruik. Daarnaast doet het recht aan het profijtbeginsel omdat iedereen persoonlijk belang heeft bij de bescherming van de volksgezondheid. Perceptiekosten zijn laag doordat het bevolkingsregister goed op orde is en bij de gemeente. Het past alleen bij een gebruikersheffing.
- Een bedrag naar verhard oppervlak. Dit sluit aan bij het kostenveroorzakingsbeginsel. De kosten van de dimensionering van de riolering worden grotendeels bepaald door de hoeveelheid hemelwater en dus door het aangesloten verhard oppervlak. Perceptiekosten hoger doordat extra gegevens benodigd zijn, bijvoorbeeld op basis van luchtfoto's. Het past vooral bij een eigenarenheffing.
- Een bedrag naar de WOZ-waarde. Dit sluit aan indirect bij zowel profijt- als kostenveroorzakingsbeginsel. De eerste gedachte is dat een kostbaar perceel meer waardevermeerdering heeft door de aansluiting op de riolering. De tweede gedachte is dat hogere kosten vooral worden veroorzaakt door uitgestrekt wonen vanwege extra meters riolering in de weg en door groot wonen vanwege meer verhard oppervlak. Indirect horen uitgestrekt en groot wonen meestal bij een hoge WOZ-waarde. Het past vooral bij eigenarenheffing, maar komt ook voor bij gebruikersheffing. Perceptiekosten laag.
- Combinaties van genoemde heffingsmaatstaven zijn ook toegestaan, zoals deels van eigenaren en deels van gebruikers, maar het wordt al gauw ingewikkeld en leidt dan tot hogere perceptiekosten.
- Bij alle heffingsmaatstaven anders dan een vast bedrag is het verstandig een minimum en een maximum te definiëren om disproportionaliteit te voorkomen.

Kwijtscheldingenbeleid richt zich op degenen die niet in staat zijn hun rioolheffing te betalen. Veelal gaat het om mensen met een uitkering. Dit kan worden bekostigd vanuit een sociale geldstroom bij de gemeente of vanuit de rioolheffing. Het laatste impliceert dat de anderen dan meer moeten betalen. Boekhoudkundig kan het worden genoteerd als kostenpost of als vermindering van de inkomsten. Kwijtschelding komt meer voor bij gebruikers dan bij eigenaren.

Vrijstelling van de heffing wordt soms verleend voor garageboxen, ventwagens en religieuze instellingen vanuit praktische of levensbeschouwelijke overwegingen.

Huidige heffingsmaatstaf

- De huidige heffingsmaatstaf van gemeente Haaksbergen is gericht aan gebruikers en gaat uit van het drinkwaterverbruik.
- Door de grote drempels van 60 en 500 m³ komt het in de praktijk neer op een lager vast bedrag voor eenpersoonshuishoudens en een hoger vast bedrag voor meerpersoonshuishoudens en de meeste bedrijven, met een hoger bedrag voor enkele grote lozers.
- Deze keuze bevat weinig beleid, doet weinig met mate van profijt en niets met kostenveroorzaking.
- In de praktijk betalen mensen in kleine woningen nu teveel en mensen die uitgestrekt wonen te weinig, vergeleken met de kosten die hun woonsituatie voor de riolering teweeg brengt.
- Handhaving van de huidige heffing geeft de minste onrust.

Heffing gebaseerd op huishoudgrootte en WOZ-waarde

1. Heffing wordt voor 30% opgelegd op basis van huishoudgrootte
 - a. Dit gedeelte van de heffing is gericht aan de gebruikers.
 - b. Het doet recht aan het feit dat elk individu profijt heeft van de aanwezigheid van riolering omdat dit onvolprezen bijdraagt aan de volksgezondheid.
 - c. De huishoudgrootte volgt uit het bevolkingsregister.
 - d. Bedrijven worden forfaitair aangeslagen als een huishouden met drie personen. Grote lozers boven 500 m³ betalen in porties van 50 m³.
2. Heffing voor 70% opgelegd op basis van WOZ-waarde.
 - a. Dit gedeelte van de heffing is gericht aan eigenaren van percelen.
 - b. De heffing is een percentage van de WOZ-waarde voor elk perceel dat op de riolering is aangesloten of hemelwater afvoert naar een gemeentelijke voorziening.
 - c. Er kan een onder- en bovengrens worden gehanteerd van € 10.000- en € 1.000.000 om disproportionaliteit te voorkomen bij buitengewoon goedkope of dure percelen.
 - d. De kerngedachte is dat bij het merendeel van de percelen sprake is van een redelijke correlatie tussen de WOZ-waarde en de mate van kostenveroorzaking voor de riolering. Dure woningen liggen vaak in ruimer opgezette wijken met meer meter riolering per woning en hebben een groter verhard oppervlak aan daken, opritten en gedeelte van de openbare weg.
 - e. Verder speelt het profijtbeginsel doordat de aanwezigheid van riolering een grotere meerwaarde toevoegt bij duurdere percelen.
3. De perceptiekosten van deze heffing zijn beperkt meer dan in de huidige situatie omdat zowel de huishoudgrootte als de WOZ-waarde bekend zijn bij de gemeente in reeds bestaande bestanden.

Schatting: 0,2 fte ofwel € 25.000 per jaar ofwel € 2,-- extra op de rioolheffing.
4. Deze heffingsmaatstaf bevat geen beleid. Stimulering van afkoppelen of besparing op drinkwater moet via andere wegen worden bevorderd.
5. Bij deze variant gaan kleine huishoudens minder betalen en grote huishoudens meer.

Eigenaren van woningen die veel kosten voor de riolering veroorzaken gaan meer betalen. Dit zal met name in villawijken en het buitengebied het geval zijn. De rekening wordt daar neergelegd waar de meeste kosten worden veroorzaakt.
6. Voor huurwoningen is een lastige factor dat de eigenaar de heffing niet altijd kan verdisconteren in de huur. Daar staat tegenover dat huurwoningen veelal aan de onderkant van de woningmarkt zitten en door de lagere WOZ-waarde een lagere heffing gaan betalen dan bij de huidige heffing.
7. Afkoppelen van hemelwater door particulieren in buurten met een gemengd rioolstelsel kan worden beloond door korting te geven op het deel van de heffing dat gekoppeld is aan de WOZ-waarde. Het motief is dat afkoppelen leidt tot minder kostenveroorzaking voor het gemeentelijke stelsel.

**De rioolheffing anno 2012
is ontoereikend om alle
kosten te kunnen dekken.**

Berekening van de hoogte van de rioolheffing

De situatie in de gemeente Haaksbergen kent een opeenstapeling van ongunstige factoren:

1. Afgelopen jaren is verminderd afgeschreven op de oude investeringen. Dit is gedaan om een negatieve voorziening te vermijden. Het resultaat lijkt op een bobbel in het vloerkleed die vooruit wordt geduwd.
2. Bij de voorbereiding van het vorige GRP is uiteindelijk een lagere raming van diverse kosten gehanteerd dan oorspronkelijk. Dit is zichtbaar in de definitieve versie van het plan. Kosten zijn uiteindelijk circa 20% lager meegenomen in de berekening dan de bespreking in de hoofdtekst. In de praktijk zijn de kosten echter niet meegevallen.
3. In het vorige GRP staat in §5.3 vermeld dat de heffing jaarlijks moet stijgen om kostendekkend te worden. Genoemd wordt € 12 stijging per jaar. De tekst over de jaarlijkse inflatiecorrectie is cryptisch. In de praktijk is de inflatie veel meer geweest. De stijging van de rioolheffing is daarmee achterop geraakt.
4. De drukriolering blijkt veel tijd te vergen om storingen te verhelpen. De indruk bestaat dat diverse aangesloten percelen niet alleen afvalwater lozen, maar ook hemelwater. Het systeem raakt hierdoor overbelast. Het opsporen van deze illegale lozingen is al gaande en moet komende jaren verder worden opgepakt.
5. De drukriolering is destijds aangelegd tegen relatief lage kosten per meter en per pompunit. Er werd juist voldaan aan het bestek, maar wel met krappe dimensionering en kwaliteit die maar net voldoende is. Dit vertaalt zich in de beheerpraktijk tot hogere kosten voor onderhoud en reparaties.
6. De drukriolering is destijds aangelegd met ondersteuning van subsidies. Voor het in stand houden van het systeem zijn geen subsidies beschikbaar, dit dient te worden bekostigd vanuit de rioolheffing. Drukriolering in het buitengebied pakt per aansluiting veel duurder uit dan riolering in stedelijk gebied. De gemeente Haaksbergen kent relatief veel buitengebied met drukriolering en dientengevolge hoge kosten.
7. De gemeente Haaksbergen voert een kwijtscheldingenbeleid voor minima. De kosten van dit beleid worden voor wat betreft de rioolheffing niet gedekt vanuit de sociale geldstromen, maar ten laste gebracht van de betalers van de rioolheffing. Dit leidt tot een hogere heffing voor degenen die wel kunnen betalen.
8. De gemeente Haaksbergen heeft vanuit het Waterplan gekozen voor een hoge ambitie voor afkoppelen van hemelwater en geeft dit vorm door het eerder beschreven scenario IT – riolen. Deze keuze is robuust, maar wel kostbaar.

Mogelijke beleidswijzigingen voor minder verhoging van de rioolheffing

Een minder sterke verhoging van de rioolheffing is te realiseren door beleidskeuzes. Onderstaand worden de mogelijkheden besproken:

- A. De eerste mogelijkheid is om niet langer te kiezen voor een 100% kostendekkende rioolheffing. Er moet dan dus worden bijgepast vanuit de algemene middelen.

Deze mogelijkheid wordt niet geadviseerd omdat het landelijke beleid erop is gericht dat de rioolheffing een kostendekkende doelbelasting is.

- B. Eenmalig enkele miljoenen euro's bijpassen vanuit de reserves van de gemeente aan de reserve riolering. De gedachte bij deze mogelijkheid is dat de afgelopen jaren is gekozen om tijdelijk niet af te schrijven. Daarmee zijn de lasten naar de toekomst verplaatst. Momenteel is een grote verhoging van de rioolheffing noodzakelijk om de schade weer in te lopen. Een eenmalige injectie kan deze pijn verzachten.

Deze mogelijkheid wordt niet geadviseerd omdat de gemeente Haaksbergen momenteel niet zodanig in de reserves zit dat dit makkelijk te doen is.

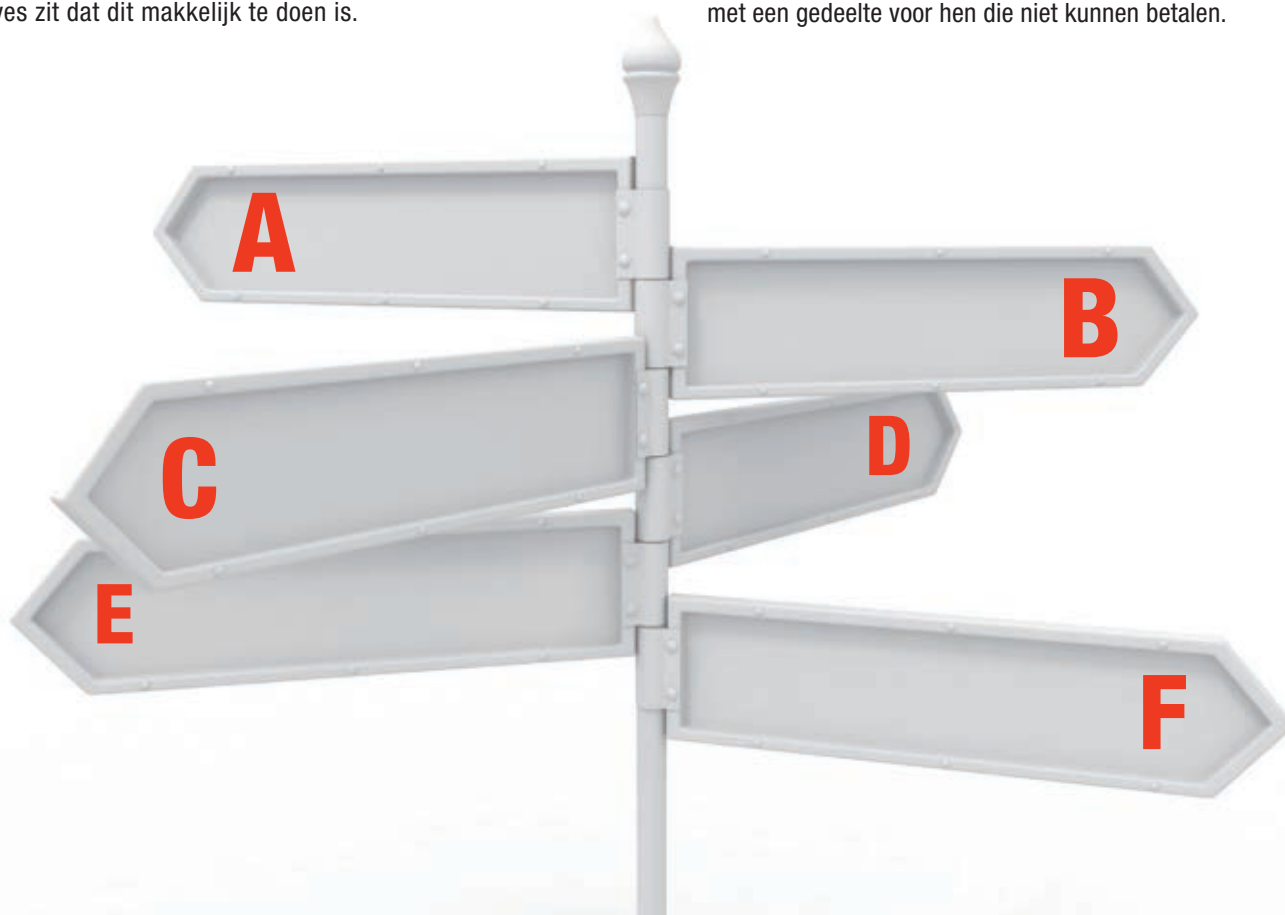
- C. Geen kosten van straatvegen toerekenen aan de rioolheffing. Dit betreft een grijs gebied waarin de gemeente beleidsvrijheid heeft. Er is gerekend met 20%, omdat dit een redelijk percentage is.

- D. De gemeente heeft beleidsvrijheid om de kosten van het beheer en onderhoud van sloten toe te rekenen aan de rioolheffing. In dit GRP is gekozen om de rioolheffing niet te belasten met activiteiten voor sloten in het buitengebied, maar wel voor sloten in de kernen.

- E. Uurtarief eigen personeel marktconform kiezen. Het opslagpercentage is dan 35% in plaats van 96%. Dit leidt tot een tarief van € 38 per uur voor uitvoerend werk op MBO – niveau en € 73 per uur voor werk op HBO – niveau.

- F. Uitbesteding van meer onderdelen van het beheer en onderhoud aan marktpartijen is een optie. Beleid voor uitbesteden dient aan te sluiten bij het rapport “onderzoek beheer en onderhoud”, dus het optimaliseren van de huidige organisatie. Bij gemaalbeheer lijkt nog enige verbetering mogelijk.

- G. Kwijtscheldingenbeleid voor minima werd tot op heden bekostigd vanuit de rioolheffing, dus de anderen betalen bij voor de minima. In dit GRP is gekozen om het kwijtscheldingenbeleid te bekostigen vanuit sociale middelen. De heffing van betalende mensen wordt dan dus niet langer verhoogd met een gedeelte voor hen die niet kunnen betalen.

- H. De combinatie van rioolvervanging gecombineerd met aanleg van IT – riolen is in veel situaties te vervangen door relinen gecombineerd met kleinschalig afkoppelen. Het gaat hier om de keuze voor het eerder beschreven scenario “doelmatigheid”.
- I. De noodzakelijke verhoging van de rioolheffing geeft aanleiding om de heffing zodanig vorm te geven, dat degene die meer profijt heeft van de riolering en degene die meer kosten veroorzaakt ook een hogere heffing betaalt. In dit GRP wordt uitgegaan van een nieuwe vormgeving van de rioolheffing. Het gaat daarbij om een gedeelte gebruikersheffing op basis van huishoudgrootte en een gedeelte eigenarenheffing op basis van WOZ-waarde.

Uitgangspunten bij de berekening van de benodigde rioolheffing

Het berekenen van de benodigde rioolheffing komt neer op het vinden van balans tussen inkomsten en uitgaven waarbij een dempende rol wordt gespeeld door de methode van vermogensbeheer. De berekening geschiedt met behulp van een speciaal daartoe opgesteld financieel rekenmodel. De benodigde hoogte van de rioolheffing is deels onvermijdelijk en deels afhankelijk van keuzes. Onderstaande keuzes zijn gehanteerd voor het GRP:

- Exploitatiekosten conform de geknepen tabel met verlaagd intern uurtarief.
- Rioolvervangings, relinen en afkoppelen volgens het scenario doelmatigheid.
- Rioolheffing 100% kostendekkend.
- Kwijtscheldingen worden gesteld op 0% ten laste van de rioolheffing.
- Perceptiekosten en oninbaar worden geschat op € 15.000 en 1%, beide ten laste van de heffing.
- BTW à 21% wordt meegerekend voor zover van toepassing. Uitkering vanuit het compensatiefonds komt ten goede aan de algemene middelen, dus niet aan de voorziening voor riolerings.
- De inflatie wordt ingeschat op 2% per jaar. Nieuwe investeringen worden geactiveerd met 4,35% rente. Op een positieve voorziening en/of reserve wordt 4,35% rente toegerekend.
- Investeringen in rioolrenovaties worden direct afgeboekt vanuit de rioolvoorziening of afgeschreven over 40 jaar, afhankelijk van de stand van de voorziening. Pompen, schakelkasten, etc. niet activeren, maar direct afschrijven.
- Eventueel overschot einde boekjaar storten in reserve riolerings.
- Nieuwe heffingsmaatstaf, 30% aan gebruikers op basis van huishoudgrootte en 70% aan eigenaren op basis van de WOZ-waarde. Voor bedrijven een vergelijkbare uitwerking.

De benodigde rioolheffing voor 2013 en de jaren daarna bedraagt € 360,-- op prijspeil 2012 als de oude heffingsmaatstaf zou worden gehandhaafd.

De rioolheffing wordt omgebouwd tot een heffing gebaseerd op huishoudgrootte en WOZ-waarde, zoals eerder in dit GRP verwoord. De benodigde hoogte van de heffing van € 360,-- volgens de oude systematiek wordt herverdeeld volgens de rekenregels uit bijgaand kader.

Herverdeling rioolheffing met heffingsmaatstaf gebaseerd op huishoudgrootte en WOZ-waarde

In 2013 moet de opbrengst van de heffing € 4.483.000 zijn volgens de kostendekkingsberekening.

De heffing wordt voor 30% opgelegd aan de gebruikers, ofwel € 1.344.900.

Dit gebruikersdeel wordt opgebracht naar huishoudgrootte, die volgt uit het bevolkingsregister.

Voor bedrijven wordt uitgegaan van de geloosde hoeveelheid afvalwater waarbij 50 m³ per jaar geldt als een eenheid en waarbij in beginsel wordt uitgegaan van de afgenomen hoeveelheid drinkwater in voorgaand jaar. Uitgaande van 30.000 eenheden wordt dit deel van de heffing € 44,83 per bewoner of eenheid.

De heffing wordt voor 70% opgelegd aan de eigenaren, ofwel € 3.138.000.

Dit eigenarendeel wordt gerelateerd aan de WOZ-waarde van het perceel.

Dit geldt zowel voor woningen alsook bedrijfspanden, garageboxen en dergelijke.

Uitgaande van een totale WOZ-waarde van € 2.500.000.000 gaat het om 0,1256% van de WOZ-waarde.

www.haaksbergen.nl